

НАУЧНИ ЖИВОТ

Between Three Seas: Borders, Migrations, Connections
The Third Biennial Conference of the Medieval Central
Europe Research Network (MECERN)
Загреб, 12–14. април 2018.

Трећа бијенална конференција удружења MECERN (Medieval Central Europe Research Network – Истраживачка мрежа средњовековне Централне Европе) под називом *Између три мора: границе, миграције, везе* одржана је од 12. до 14. априла у Загребу у организацији Филозофског факултета Свеучилишта у Загребу, а у сарадњи са Хрватским институтом за повијест и уз подршку Хрватског националног одбора за повијесне знаности и Друштва за хрватску повијесницу. На скупу је учешће узело око 80 истраживача из Аустрије, Мађарске, Немачке, Хрватске, Русије, Пољске, Србије, Босне и Херцеговине, Велике Британије, Словачке, Румуније, Сједињених Америчких Држава, Италије, Македоније и Чешке.

Конференцију су отворили 12. априла Балаш Нађ у име Управног одбора MECERN-а, Весна Влаховић-Штетих, декан Филозофског факултета у Загребу, и Ивица Прлендер, прочелника Одјела за историју Филозофског факултета у Загребу. Потом је уследило пленарно предавање Невена Будака (Филозофски факултет, Загреб) које је имало наслов *Трећа Европа: нације, границе и утицаји изван Царстава (9–11 век)*. Предавач је сходно теми ставио нагласак на народе и државе који нису били под директном влашћу Византије и Франачког царства. Уз још једно пленарно предавање излагања осталих учесника конференције била су подељена у 24 тематске и једну постер сесију. Имајући у виду да су паралелно одржаване по две или три сесије, у прилици смо да презентујемо само један број њих.

Прву сесију посвећену политици под називом *Власт на делу* отворио је Кристијан Рафеншпергер (Витенбергшки универзитет) рефератом у коме је истражио на који начин је византијска казна ослепљивања била примењивана у Источној Европи наводећи примере из Чешке, Пољске, Мађарске и Русије. Постепеним стварањем слике о угарском краљу Светом Стефану у списима позабавила се Ана Кузњецова (Руска академија наука). Марта Фонт (Универзитет Печуј) анализирао је околности под којима се угарски принц Коломан крунисао за краља Галиције,

покушавајући уз то да утврди када и где се тај чин одиграо. Сесију је затворио Ивица Прлендер (Филозофски факултет, Загреб) саопштењем о својеврсној сакрализацији управе племства над Дубровачком републиком која је постала видљива у првој половини XV века.

Поподневна сесија посвећена политичким приликама под именом *Дипломатија посредника* отпочела је рефератом Стефена Поуа (Централноевропски универзитет, Будимпешта) о улози коју су људи побегли пред Монголима имали у информисању крајева које они још нису напали, о њиховој војној снази и тактици. Излагање Наде Зечевић (Краљевски Холовеј универзитет, Лондон) за тему је имало размену између краља Алфонса V, с једне, и византијских и других балканских владара, с друге стране, која се одвијала захваљујући дипломатским мисијама које је слао арагонски владар. Начине на које су Дубровчани набављали житарице у Епиру током владавине Карла II Тока (1429–1448) помно је у свом раду истражио Робин Александар Шилдс (Краљевски Холовеј универзитет, Лондон).

Другог дана конференције програм је отворен сесијом *Ширење ренесансног хуманизма* у којој је било троје излагача. Најпре је Фаркаш Габор Киш (Етвеш Лоранд универзитет, Будимпешта) изложио своје истраживање о начинима ширења хуманистичких идеала помоћу рукописа на тлу Угарске пре 1454. године. Утицај кодекса насталих у Фиренци током 60-их година XV века на ширење хуманистичких идеала у Централној Европи размотрио је у свом излагању Данијел Печ (Етвеш Лоранд универзитет, Будимпешта). На примеру задарског патриција Јураја Бење и његовог круга Лука Шпољарић (Филозофски факултет, Загреб) анализирао је ширење ренесансног хуманизма на тлу Далмације и Хрватске.

Уследила је затим секција *Границе II* на чијем почетку је Борислав Гргин (Филозофски факултет, Загреб) анализирао различите аспекте функционисања границе између Османског царства и Хрватске у периоду од 1458. до 1527, када је она лежала јужно од река Саве и Купе. Нови методолошки приступ проучавању османско-угарске границе у раздобљу од средине до позног XV века презентовао је Давор Салиховић (Универзитет Кембриџ) посебно се осврнувши на утицај пограничних племића на политику угарских владара. Дана Силвија Качури (Николае Јорга Историјски институт, Букурешт) размотрила је у свом реферату венецијанску политику у вези с насељавањем Морлака на тлу Истре и Далмације током XVI века.

Једна од наредних сесија била је такође посвећена политичкој историји, са нагласком на улогу племства, те је носила назив *Аристократске стратегије*. Рад у њој започео је излагањем Гордана Раванчића (Хрватски

институт за повијест) који је указао на то како су крчки кнежеви, касније познати као Франкопани, почетком XIV века контролишући путеве успели да створе свој племићки посед на острву. Кроз примере везане за породицу Химфи Козмин Попа-Горжану (Универзитет 1. децембар, Алба Јулиа) презентовао је своје истраживање о држању служби у Угарској током XIV века. С друге стране Атила Барањи (Универзитет Дебрецин) испитао је како је боравак краља Жигмунда на Западу Европе утицао на промену понашања и свести код угарских племића из његове пратње. Анализирајући печате са повеља краља Владислава I Адам Новак (Универзитет Дебрецин) настојао је да утврди који су се пољски племићи налазили на двору поменутог владара у Угарској.

Сесија *Наративи* отпочела је саопштењем Јакуба Изднјија (Карлов универзитет Праг) о ставовима Видукинда из Корвеја према Словенима и његове евентуалне улоге у мисији њиховог покрштавања на тлу данашње Чешке. Испитивањем података једне хронике с почетка XIV века о пореклу Чеха позабавила се у свом реферату Јулија Веркхољанцев (Универзитет Пенсилванија). Анализирајући слику краља Звонимира у XIV веку Иван Мајнарић (Католички универзитет, Загреб) утврдио је како се она уклапала у тадашњу пропаганду Анжујаца. У оквиру постер сесије презентовано је шест радова. Вреди издвојити постер Тамаша Елбеја (Универзитет Лорен, Нанси) о крсташком походу из 1365. године. Програм другог дана окончан је пленарним предавањем Пола Кнола (Универзитет Јужне Калифорније) под називом *Четрнаести век Г-6: контакти, кооперације и истоветности у Источној-Централној Европи*. Термином Г-6 на модернистички је начин означио следеће владаре: немачког цара Карла IV, пољског краља Казимира III Великог, краља и цара Стефана Душана, угарског краља Лајоша Великог, аустријског војводу и заповедника Тефтонског реда. Разумљиво, професор Кнол истако је да је реч о конструкцији, али је настојао да покаже сличности између њих.

Последњег дана конференције одржана је сесија *Политика и религија у Југоисточној Европи између убеђења и реалности* која је била подељена на три целине. На њеном почетку Невен Исаиловић (Историјски институт, Београд) презентовао је рад *Прихватање странаца: Босанско племство у позносредњовековној Славонији*, који је приредио заједно са Сузаном Миљан (Одсек за повијесне знаности Завода за повијесне и друштвене знаности ХАЗУ). Фокус је ставио на представнике породица Хрватинић, Рауповић и Херцеговић Косача чија су имања била на тлу крижевачке жупаније. Миграцијама на релацији Угарска–Фиренца позабавила се Кристина Арањи (Национални архив Мађарске) у реферату

под називом *Економија као водећа сила у средњовековној европској мобилности: случај протока миграната између Фиренце и Угарске у првој половини XV века*. Посебно се осврнула на податке које о том питању пружа Фирентински катастих из 1427. године. Излагање Адриана Мађине (Музеј планинског Баната, Решица) *Далеко од куће: Јужни Словени у средњовековном и раном модерном Банату и Трансилванији* за тему је имало како припаднике српске властеле, тако и представнике трговаца и обичних људи. Поједини српски властелини, како је аутор образложио, доспели су до високих положаја у тадашњој друштвеној хијерархији, док су од трговаца најистакнутији били Дубровчани насељени у Темишвару. Реферат Емира Филиповића (Филозофски факултет, Сарајево) *У сарадњи са неверником: савез између Ладислава Напуљског и Турака* скренуо је пажњу на поменућу тему која је до сада била релативно занемарена у историографији. Помно проучивши пре свега дипломатички материјал, Филиповић је јасно назначио практичне последице савеза између претендента на угарску круну и Османлија. *Нова политика, нова религија: прелазак у ислам у раној модерној Трансилванији* био је наслов излагања Ливије Мађине (Музеј планинског Баната, Решица). Трансилванија се у поменутом периоду налазила под сизеренством Османлија, а прелазак појединих племића и чланова саксонске заједнице у ислам био је по њеним речима пример екстремног утицаја Османлија. Војна историја имала је централно место у саопштењу Милоша Ивановића (Историјски институт, Београд) *Милитаризација српске државе под османским притиском*. Према његовим запажањима милитаризација државе и друштва била је видљива на више поља, од пореске политике до уметности током владавине кнеза и деспота Стефана Лазаревића (1389–1427). Флорин-Николае Ерделјан (Бабеш-Бољаји универзитет, Клуж) презентовао је рад *Мобилност и војна служба у првој половини XVI века: трансилванијски сталежи у сукобу између Фердинанда Хабзбуршког и Јована Запоље*, којим је сесија и окончана. Анализирајући доступне изворе, референт је ближе осветлио структуру трупа и друге значајне аспекте војног ангажовања трансилванијских сталежа у првом периоду борбе двојице кандидата за угарски престо (1527–1531).

Када је реч о излагањима, конференцију је између осталих затворила сесија *Одређивање заједнице* на чијем почетку је Антун Некић (Свеучилиште у Задру) упоредио разлике у процесу интеграције племства на подручју загребачке и крижевачке жупаније. Затим је Душан Зупка (Комениус универзитет, Братислава) презентовао своје истраживање о формама комуникације и репрезентације међу владајућом елитом Угарске, Чешке и Аустрије за период од средине XIII до половине XIV века.

Коначно, Владимир Канановић (Универзитет Варшава) у свом излагању је настојао да укаже на важност меморијалне топографије у аристократском друштву познородњовековне велике литванске кнежевине. Конференцију су званично затворили Гордан Раванчић у име Хрватског института за повијест и Каталин Сенде у име удружења MECERN.

У време трајања конференције одржавао се у холу Филозофског факултета и сајам књига захваљујући коме су се учесници и сви остали заинтересовани могли упознати с актуелном медивистичком продукцијом са подручја Централне Европе. Организатори су такође омогућили учесницима да се ближе упознају са средњовековним наслеђем Загреба. Кроз велики број прочитаних саопштења и квалитетну дискусију покренут је знатан број тема везаних за средњовековну историју. Стога се може рећи да је Трећа бијенална конференција удружења MECERN испунила своју сврху пруживши добар увид у актуелне токове истраживања медиевиста широм света. Додајмо да је објављивање једног броја радова са скупа планирано у референтним научним часописима. Наредна конференција удружења MECERN требало би да се одржи 2020. године у пољском граду Гдањску.

Милош Ивановић

**Међународни научни скуп *Босна и њени сусједи у средњем вијеку*
Институт за историју Универзитета у Сарајеву
Сарајево, 10–11. мај 2018.**

Институт за историју Универзитета у Сарајеву организовао је ове године међународни научни скуп под насловом *Босна и њени сусједи у средњем вијеку* на коме су учествовала 23 научника из Босне и Херцеговине, Србије, Хрватске, Мађарске и Пољске, а прочитано је и саопштење једног од најављених учесника који није могао присуствовати. Преваходно се радило о историчарима, али су се међу учесницима нашли и историчари уметности, филолози, археолози и правници. Скуп су подржали председавајући председништва Босне и Херцеговине, Федерално министарство образовања и науке и Министарство за образовање, науку и младе Кантона Сарајево, а организациони одбор су чинили Елмедина Дурановић, Енес Дедић и Недим Рабић из Института за историју. Свечани пријем за учеснике одржан је у сарајевској Већници 9. маја, док се радни део скупа одвијао у хотелу „Еуро“ у центру Сарајева током 10. и 11. маја. 2018.

Приликом отварања, поздравну реч су, у име организатора, упутили в. д. директора Института за историју Мухамед Наметак и Елмедина Дурановић, чланица организационог одбора скупа. Услед спречености професора Пеје Тошковића, уводно предавање је изостало, али је то време искоришћено за упознавање и неформалне разговоре између учесника скупа. Вреди истаћи да су већину референата чинили представници млађег нараштаја медијевиста који се баве средњовековном Босном и суседним државама и који су, на овај начин, добили прилику да представе резултате свог досадашњег рада и најаве будуће правце истраживања. У том смислу се намеће закључак да су потребни не само отварање нових тема већ и реинтерпретације ранијих сазнања, али и враћање систематском проучавању извора од којих неки још чекају своје истраживаче.

Током оба дана скупа радило се у три тематски осмишљене сесије са по четири до пет учесника. Прва сесија првог дана (модератор: Недим Рабић) била је посвећена пре свега црквеној историји Босне. Отворио ју је Џенан Даутовић (Завичајни музеј, Травник) излагањем „*Вампири, лисице и коров*“: идеолошко представљање становништва Босне у писмима папа Хонорија III, Гргура IX и Иноцента IV током прве половине 13. стољећа. Оцењено је да је пропаганда папске курије, у склопу борбе против паралелне црквене организације у Босни, укључивала дисквалификације, денунцијације, обећање индугенција и анимално-хербалне алегорије о босанском становништву. Боро Бронза (Филозофски факултет Универзитета у Бањој Луци) поднео је реферат под насловом *Темплари и хоспиталци у Дубици као сусједи средњовековне Босне*. У разматрање је узет погранични простор у раздобљу управе темплара (1269–1314) који су дошли из Сења, те у периоду када је Дубица прешла у руке хоспиталаца, реда другог сензибилитета који се стабилније одржавао. Павел Холевицки (Свајендз, Пољска), једини излагач на енглеском језику, првобитно је требало да саопшти резултате свог истраживања на тему *The Franciscan Observance and the Question of the Integrity of the Bosnian Vicariate's Possessions in the Neighbor Catholic Lands*, али је његово излагање на крају било посвећено сасвим другој тематици – *Late Medieval Bosnia and Poland: Channels, Connections, Parallels and Individuals*. Закључено је да су односи Пољске и Босне одржавани пре свега преко династичких веза насталих у време анжујске и јагелонске доминације Пољском и Угарском. Размотрени су и примери Пољака у служби краља Жигмунда који су деловали на Балкану (Шћибор Шћиборић, Завиша Црни). Сесију је затворио Балинт Терновац (Универзитет Лоранд Етвеш у Будимпешти и Архив града Будимпеште) са саопштењем *Мађарски извори који се односе на црквене везе између*

средњовековне Босне и Угарске Краљевине. Било је речи о проблематици Босанске бискупције у XIII веку, преносу средишта у Ђаково, фрањевачкој викарији независној од угарске државе, окончању доминиканске мисије у Босни (1327), те неуспелом покушају фрањевачког викара Перегрини да обједини надлежности над Босном и Славонијом када је постао босански бискуп. Такође је оцењено да је у Ђакову дуго деловао тзв. Босански каптол као веровно место.

Друга сесија (модератор: Елмедина Дурановић) бавила се односима са непосредним суседима и спољном политиком средњовековне Босне. Прво саопштење *Босанска властела и крајеви сјеверно од Саве: везе, посједи и пресеобе* поднео је Станко Андрић (Хрватски институт за повијест, Подружница за повијест Славоније, Сријема и Барање, Славонски Брод). Говорило се о активном пограничју и везама становништва, а посебан фокус је био посвећен поседима босанске елите, владара и великаша, северно од Саве (случајеви банова Борића, Пријезде I и Стјепана II, краљева Дабише и Твртка II, те властеле Хрватинића, Златносовића, Косача). Иван Ботица (Старославенски институт, Загреб) говорио је на тему *Кнезови Курјаковићи Крбавски и људи са босанскога простора*, истичући породичне везе ове породице са Хрватинићима, али и њихову верност краљу Жигмунду, због које су Курјаковићи били изложени честим нападима из Босне на прелазу из XIV у XV век. Недим Рабић (Институт за историју Универзитета у Сарајеву) поднео је реферат под насловом *Босна и источно-централна Европа: Однос микро- и макрорегије*. Он је теоријски проучавао визуру данашњих познатих медиевиста попут Џона Фајна, Флорина Курте и Норе Беренд о подручју средњовековног Балкана као регије источно-централне и југоисточне Европе, која је и у средњем веку била вишемилионска. Амер Масло (студент Филозофског факултета Универзитета у Сарајеву) обрадио је тему из домена свог магистарског рада у излагању *Између босанског заједништва и сопствених интереса: Политика кнеза Павла Радиновића према угарском краљу Сигисмунду Луксембуришом (1408–1415)*. Дата је оцена да је Павлова изворна неутралност према Угарској била условљена чињеницом да су његови поседи били по страни. Држећи се свога сродника, краља Остоје, Павле је до септембра 1411. био у вези са Ладиславом Напуљским, да би тада прешао на Жигмундову страну. Притисак Турака променио је Павлов став према угарском, али и босанском краљу, што га је довело у статус османског харачлије и савезника Хрвоја Вукчића и, последично, изазвало његову смрт. Аранђел Смиљанић (Филозофски факултет Универзитета у Бањој Луци) није био у могућности да присуствује скупу, али је његово обраћање *Дипломатска*

активност војводе Радослава Павловића у спољнополитичким односима прочитао његов студент Дејан Дошлић. Дат је приказ Радослављеве дипломатске делатности, уз оцену да су га дубровачки извори махом оцењивали као негативца. У посебном фокусу су били конавоско питање и Конавоски рат, као и деловање Радослављевих дипломата (Влатко Тумурлић, Браило Тезаловић, Остоја Паштровић).

Последњу сесију првог дана (модератор: Ценан Даутовић), посвећену превасходно изворима (наративним, картографским и другим) отворила је Илона Чамањска (Универзитет Адам Мицкијевич, Познањ) са излагањем *Историја Балкана у хроници Јана Длугоша*. Изнети су помени Балкана у Длугошевој хроници уз оцену да је он непрецизан извор за XIV век јер се ослања на угарске хронике, док је за XV век веродостојнији. Потцртане су епизоде о турниру у Будиму (1412), о Завиши Црном и његовој смрти код Голупца, о паду Босне и др. Ирфан Тескеречић (Немачка служба за академску размену у БиХ, Сарајево) изнео је резултате свог истраживања рукописа *De statu atq(ue) regie Turgkeye – непознати препис из XV стољећа*. Наведени рукопис посвећен је делу владавине Мехмеда II, а вероватно је настао пре 1470. у кругу хоспиталаца са Родоса. У њему се помиње једнак износ харача за деспота Србије и краља Босне. Милан Војновић (студент докторских студија Филозофског факултета Универзитета у Београду) представио је прелиминарну картографску студију *Босна и суседне земље на картама Балканског полуострва из друге половине 15. века*, обрађујући карте Франческа Розелија и Хенрика Мартела Германа. Размотрени су хидрономија, орографија, топономастика, а примећена је необична географска дистрибуција топонима (унета су претежно насеља у Подрињу, Хуму, на подручју Јајачке бановине). Невен Исаиловић (Историјски институт Београд) поднео је реферат *Поглед изнутра и са стране – Перцепција средњовековне Босанске државе и њених становника у домаћим и страним изворима*. Обрађени су извори домаће провенијенције, као и разнородна грађа из суседних држава о појму Босне и босанског становништва, те о њиховим специфичностима и сличностима са суседима.

Другог дана скупа такође су организоване три сесије. Прва (модератор: Ирфан Тескеречић) била је посвећена босанско-српским односима. Прво саопштење поднео је Дејан Дошлић (студент Филозофског факултета Универзитета у Бањој Луци) на тему *Односи Босне и Рашке у средњем вијеку (до 1377. године)*. Испитани су помени наведених односа од времена Порфириогенита, уз консултовање Летописа Попа Дукљанина и каснијих, веродостојнијих извора. Оцењено је да је држава Немањића у Босни именована доследно као Рашка и с њом су одржавани

добри односи до времена краља Милутина. Након присаједињења Хума наступа период сукоба под баном Стјепаном II, који копира Драгутинов новац и ослања се, делимично, на традиције својих немањићких предака. Милош Ивановић (Историјски институт Београд) поднео је реферат *Пургари у градским насељима средњовековне Босне и Србије*. Указано је на утицај Саса и рударског права на градску самоуправу и судске колегијуме. Размотрена је надлежност тих колегијума који су бирани на зборовима, као и трајност њихове функције. Радило се углавном о домаћим људима из слоја „добрих људи“, сличних, али не идентичних властели. Миломир Максимовић (студент докторских студија Филозофског факултета Универзитета у Београду) говорио је о *Србији и Босни у време крсташких ратова против Османског царства 1443. и 1444. године*. Ради се о крсташким походима у организацији краља Владислава Јагелонца, Јаноша Хуњадија и папе Еугена IV. Размотрени су међусобни спорови Косача, краља Томаша и српског деспота, али и улога подрињског властелина Петра Ковачевића. Томаш је био противник Косаче, као и деспота у Усори и Сребреници, али су и Косача и деспот били међусобно сукобљени у Полимљу и Зети. Сесију је затворио Енес Дедић (Институт за историју Универзитета у Сарајеву) саопштењем *Српске принцезе на босанским дворovima у XV стољећу*. Размотрени су примери бракова Сандаља Хранића и Јелене Лазаревић Балшић (1411), Јелене Балшић и Стјепана Вукчића (1424), Теодоре Балшић и Петра Војсалића, Ане Кантакузине и Владислава Херцеговића, те Стјепана Томашевића и Маре Бранковић. Било је речи и о политичким и културним импликацијама тих бракова, као и повременим спорним ситуацијама. Један екскурс посвећен је и боравку Оливере (Деспине), удовице султана Бајазита у кругу Косача.

Друга сесија (модератор: Енес Дедић) тицала се превасходно правне тематике. Адис Зилић (Факултет хуманистичких наука Универзитета Џемал Биједић у Мостару) разматрао је тему *Територијално ширење Дубровника на босанске посједе у XIV и XV стољећу* и оценио да су се границе све време померале у корист Дубровника – подручје Ријеке Дубровачке, Пељешац и Стон, Сланско приморје (дато без трибута). Конавли су били простор најдужега спора, али су на крају уступљени упркос побунама локалне властеле. Размотрени су и покушаји дубровачког добијања требињског Ускопља, Врма, Требиња, Клобука, Врсиња, те сукоби око босанских доходака у времену после слома средњовековне Босне. Бењамина Лондрц (Правни факултет Универзитета у Травнику) прочитала је саопштење које је написала заједно са Џевадом Дрином (Правни факултет Универзитета у Зеници), под насловом *Lex mercatoria*

– *трговачко право средњовјековне Босне*. Према оцени аутора, трговина у Босни се ослањала на обичајно право, *ars memorii*. Истакнута је важност царина и цариника и оцењено да се трговац у Босни није развио од занатлије, већ од људи који су имали везе с Дубровником и од особа из окружења племства. Мирза Хебиб (Правни факултет Универзитета у Сарајеву) поднео је реферат *Улога Дубровника у формирању правне културе средњовјековне Босне*. Како нема сачуваних писаних закона, а и уопштено има мало извора, мора се стећи увид у изворе дубровачког права, али и старог римског и византијског права. Утицаји су спровођени преко нацрта уговорних повеља, школовања дијака и заједничких надлежности. Размотрене су и институције изма, пограничног суда, те спорова пред дубровачким, односно краљевским судом. Последња учесница сесије Елмедина Дурановић (Институт за хисторију Универзитета у Сарајеву) изнела је *Цртице из босанско-дубровачких правних односа*. И овде је било речи о краљевском и суду пред дубровачким властима. Изложена су ауторкина сазнања о имовинским казним делима, те о институтима одштете, вансудског поравнања, извршитеља, истражитеља итд. Истражни поступак може се пратити на основу случајева крађе коња и стоке, а показало се да је налажење починилаца обично било тежак и дуготрајан процес.

Радни део скупа затворила је трећа сесија (модератор: Адис Зилић) у којој су се нашле теме из области археологије, историје уметност и филологије. Један од најављених референата, Недим Захировић (Лајбниц институт за историју и културу источне Европе, Лајпциг) није присуствовао скупу, па је публика остала ускраћена за излагање *Настанак имена Љенобуд: дуги пут једног њемачког топонима у средњовјековну Босну?* које је он требало да одржи. Прво саопштење – *Свједоци прошлости: мачеви западне провенијенције развијеног и позног средњег вијека са простора Доњих Краја* поднео је Јанко Врачар (Музеј Републике Српске, Бања Лука). Дат је историјат збирки мачева у Музеју РС, а описани налази у Доњим Крајима објашњени су чињеницом да је то био чест смер угарских похода. Марина Одак Михаиловић (историчар уметности из Београда) обрадила је тему *У знаку мача – представа владара на динарима бана Стјепана II Котроманића*. Закључено је да је Стјепан копирао иконографију доброг суседног новца (српског, млетачког, угарског). Главни мотив био је краљ-ратник с мачем најсличнији оном са Драгутиновог новца. Сличан мотив задржава и Твртко до проглашења краљевства. Ерма Рамић-Кунић (Институт за језик Универзитета у Сарајеву) прочитала је излагање, настало у сарадњи са Мехмедом

Кардашем (Филозофски факултет Универзитета у Сарајеву) под *насловом Традиција славенског пријевода еванђеља у рукописима Цркве босанске*. Изнето је мишљење да је у тој традицији било иновација, али је језички конзервативизам био израженији, а уочене су везе босанске и охридске редакције, веће од оних са рашком редакцијом, иако је и њих било. Такође је истражен однос међу појединим босанским рукописима.

Живе дискусије су вођене након сваке од секција и у њима су учешћа узели готово сви излагачи, али и слушаоци из публике, што сведочи о актуелности теме и постојању интересовања за босанско средњовековље. Након завршетка скупа, учесници су организовано посетили Земаљски музеј Босне и Херцеговине и његове две велике збирке – археолошку и етнографску. Захваљујући труду Емира Филиповића, доцента Филозофског факултета у Сарајеву, било је могуће видети и собу са знаменитом Сарајевском хагадом у којој се, што је и важније, налазе три повеле босанских краљева из XIV и XV века, као и текстилни остаци из гробова средњовековних владара и великаша. Независно од организације скупа, љубазношћу професора Есада Куртовића и Емира Филиповића, научници из Србије и Хрватске су се наредног дана прикључили факултетској екскурзији и посетили стоно место босанских краљева Краљеву Сутјеску и припадајућу тврђаву Бобовац. На тај начин је камерна природа научног скупа превазиђена, односно допуњена посетом аутентичној историјској локацији која је била поприште догађаја које историчари истражују пре свега на основу писане грађе.

На крају треба истаћи да су скупови попут овог одлична прилика не само за проширење сазнања о прошлости и презентацију нових научних налаза, већ и за упознавање и умрежавање колега, пре свега из региона у коме постоји вишедеценијска традиција сродних и комплементарних истраживања средњег века, али и са ширег подручја Европе. Стога треба похвалити Институт за историју Универзитета у Сарајеву који је, препознајући наведену потребу, организовао овај научни скуп. У том смислу, он се може оценити успешним. Током 2019. предвиђено је и објављивање целовитих реферата са научним апаратом, чиме ће се сврховитост конференције материјализовати и кроз тематски зборник радова.

Невен Исаиловић

Четврта међународна конференција
***Imperialism and Identities at the Edges of the Roman World* (IERW 4)**
Одељење за археологију Филозофског факултета у Београду,
Одсек за историју Филозофског факултета у Новом Саду,
Истраживачка станица Петница
Петница, Србија, 20–23. септембар 2018.

Од 20. до 23. септембра 2018. године у Истраживачкој станици Петница одржана је по четврти пут међународна научна конференција *Imperialism and Identities at the Edges of the Roman World* коју организује Одељење за археологију Филозофског факултета у Београду, које је представљао Марко А. Јанковић, Одсек за историју Филозофског факултета у Новом Саду, које је представљао Владимир Д. Михајловић и Истраживачка станица Петница. Ради се о бијеналној конференцији која је први пут у Петници одржана 2012. године. Ове године учествовало је тридесет пет предавача из седамнаест различитих земаља (Аустрије, Белгије, Велике Британије, Грчке, Италије, Канаде, Македоније, Мађарске, Немачке, Пољске, Румуније, Русије, Сједињених Америчких Држава, Словеније, Србије, Хрватске и Шпаније).

Од тридесет пет предавача укупно је било седам главних говорника (*keynote speaker*). То су били: Иван Радман-Ливаја (Археолошки музеј у Загребу, Хрватска), Paul Erdkamp (Department of History, Vrije Universiteit Brussel, Белгија), Almudena Orejas и Francisco Javier Sánchez-Palencia Ramos (Instituto de Historia, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Шпанија), Neville Morley (Department of Classics and Ancient History, University of Exeter, В. Британија), Andrew Gardner (Institute of Archaeology, University College London, В. Британија) и Гордана Јеремић (Археолошки институт, Србија).

Један део излагања био је усредсређен на представљање и анализу новопронађеног, односно недавно публикованог археолошког материјала. Тако су, на пример, детаљно приказани: корпус оловних етикета из Сиска коришћених у другој половини првог и првој половини другог века н. е. за обележавање текстилне робе, са више од 900 мушких и женских имена, у целости публикован 2010. године – I. Radman Livaja, *The Population of Siscia in the Light of Epigraphy*; бронзана глава из такозваног комплекса Себастеијон из града Калиндоје, провинција Македонија, која се у датом реферату приписује цару Гордијану I (238), ископавања започета 2003. године – A. Kakamanoudis (Aristotle University of Thessaloniki, Грчка), *3rd Century A.D. Bronze Portrait from the Sevasteion Complex at Ancient*

Kalindoia. Imperial Manifestations at Roman Macedonia; остаци римских вила и мреже путева у близини данашњег града Папе, провинција Горња Панонија, ископавања спроведена 2016–2018. године – B. Péterváry (Gróf Esterházy Károly Múzeum, Мађарска) et al., *The Role of Stone Buildings in the Surroundings of Pápa During the Roman Period*; имитације сребрног и златног римског новца пронађене северно од Дунава, целовито истраживане у оквиру пројекта IMAGMA започетог 2017. године – M. Pilekić (Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität Bonn, Немачка) et al., *Coins Beyond the Edge: Creating Identities in the Northern Barbaricum*.

Неки пак реферати су се бавили реинтерпретацијом већ познатих налаза. Тако је, на пример, дата нова интерпретација културне припадности становника гвозденодопског локалитета Жидовар – В. Д. Михајловић (Филозофски факултет у Новом Саду, Србија), М. А. Јанковић (Филозофски факултет у Београду, Србија), *Triple Edge: Židovar and Being Local in Globalisms*; дато је ново тумачење представа непријатеља у уметности Метроје, данашњи Судан – U. Matic (Westfälische Wilhelms- Universität Münster, Немачка), *How „Roman“ is the „Roman“ Enemy in Meroitic Art?*; преиспитивано је нарочито истицање македонског етничитета на епиграфским споменицима и новцу града Блаунда, провинција Азија, у периоду римске владавине – L. Mazzini (University of Exeter, В. Британија), „*Triggered Identity“: the Use of Macedonian Ethnic by Blaundos in Confrontation with the Roman Empire*; дато је ново разумевање узрока опстанка феничке културе у јужној Шпанији након римског освајања – F. Machuca-Prieto (University of Malaga, Шпанија), „*There Are Always Two Side to Every Story“: Roman Rule, Cultural Continuities and Ethnic Identity in Southern Hispania*.

У ову другу групу може да се уврсти и неколико синтетичких прегледа велике количине археолошких података у оквиру одређених, шире постављених тема. Због сродности теме и обима проучаваног материјала издвајају се радови А. Orejas, *Manpower in Early Imperial Mines: Slavery, Waged Work and Tributary Labour* и F. J. Sánchez-Palencia Ramos, Sanchez, *Pre-roman and Roman Mining in the Northwest of the Iberian Peninsula: Technological and Territorial Aspects*, који се баве социолошким (први реферат) и технолошким (други реферат) аспектом римског рударства на Иберијском полуострву.

Веома широк преглед изнет је и у раду А. Irvin (Murray State University, Сједињене Америчке Државе) et al., *Purification through Puppies: Dog Symbolism and Sacrifice in the Roman Provincial World*, у коме се детаљно представља разноврстан археолошки и културолошки материјал везан за псе (ликовни и пластични прикази, остаци костију, називи празника и сл.)

из различитих периода (од праисторије до римског доба) и тумачи се његова улога у обредима чишћења и лечења.

Резултати обимних истраживања представљени су и у раду V. Bottez (University of Bucharest, Румунија), *Building a New Identity – Istros, Tomis, Callatis and Their Relations with Rome in the 1st – 2nd C.*, у коме се приказује развој и значај царског култа у три грчка града на западној обали Црног мора (Истрије, Томија и Калатија) за време римске владавине.

Детаљан пак увид у историју (4–5. век), као и у археолошке остатке два града из провинције Средоземне Дакије, Ниша и Беле Паланке, пружила је Г. Јеремић, *Naissus and Remesiana from the Times of Saint Nicetas up to the Conquest of the Huns. Sketches for the History and Archaeology of Two Cities in the Province of Dacia Mediterranea*.

Иако највећи део излагања може да се окарактерише као представљање резултата теренских истраживања, неколико њих било је посвећено и теоријским питањима. Међу овима, два рада припадају области такозваних наука о границама (Border Studies): A. Gardner, *Border Theory and Roman Frontier Studies: Synergy or Standoff?*, у коме се, с једне стране, преиспитује рецепција актуелних археолошких и историјских сазнања о римским границама са становишта ове релативно нове интердисциплинарне области, а с друге стране расправља се о могућности да шири теоријски оквири наука о границама, као што су на пример психолошки или феноменолошки, унапреде сазнања о границама у римско доба; K. Drewniak (Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität Bonn, Немачка), *Economic Interactions of Diverse Societies in Roman Times along the Lower Germanic limes: A Theoretical Approach* у коме се излаже теоријски приступ проучавању економске интеракције која се одвијала у граничној области која је делила римску провинцију Доњу Германију од такозване варварске области (*barbaricum*).

Широку теоријску анализу привредних и друштвених односа у Римском царству пружили су и радови двојице главних говорника: N. Morley, *The Limits of Ancient Globalisation*, упоредио је модерни феномен глобализације са феноменом ширења римске империје и поставио је питање да ли се римска експанзија може окарактерисати појмом „глобализације“, као и питање да ли би употреба таквог појма допринела стицању нових сазнања о Римском царству; P. Erdkamp, *Transportation, the State and the Decline of Market Integration in the Later Roman West*, бавио се узроцима опадања Римског царства пруживши нов теоријски модел у коме је нагласио значај информације и њене доступности како у процесу економског развоја, тако и у процесу економског слабљења у античком свету.

Узроцима римског империјализма бавио се и рад Lj. Tevdoski (Goce Delčev University, Штип, Македонија), *Nurturing Roman Imperialism in the Localizing Traditions of the East* који је империјалистичке и глобалистичке традиције локалних хеленистичких владара довео у везу са римским империјализмом.

Треба такође истаћи и два реферата из области римске религије: N. Mazhjoо (Department of Religions and Cultures, Concordia University, Montreal, Канада), *Roman Mithraic Identity in the Context of Imperialism* који се бавио пореклом римског митраистичког култа; S. Iglіć (Arheolog d.o.o., Угљан, Словенија), *The Role of Native Religion in the Romanization of Liburnia* у коме је дат преглед божанстава која су се поштовала у Либурнији након римског освајања, као и њихово тумачење (порекло божанства, његова функција и сл.).

Реферата који су се бавили искључиво књижевним изворима било је, у односу на друге, мањи број, укупно четири. Три су била заснована на античким књижевним изворима: D. L. Furth (Yale Divinity School, Њу Хејвен, Сједињене Америчке Државе), *On Callinicum, Theodosius, and Ambrose*, који се бавио антисемитизмом у позном Римском царству и анализирао преписку између цара Теодосија I и Амброзија, миланског епископа, у вези са догађајима у Калинику 388. године; F. Doroszewski (Cardinal Stefan Wyszyński University, Варшава, Пољска), *Roman Hubris at the Edges of the World. Imitatio Dionysi in Plutarch's Crassus 16*, у коме се анализира Красов животопис у Плутарховом делу и истиче се прикривено, али доследно настојање писца да Краса, који упорно води римску војску на Исток, опише као смртника који се надмеће са богом (Дионисом) и тако чини хибрис; А. Симић (Универзитет у Београду, Србија), *First Contacts: Relations Between Romans and Illyrians from Teuta to Gentius (229–167 BC)*, износи податке о првим контактима Римљана и Илира који се срећу у античким историографским делима и испитује узроке изразито негативне квалификације Илира („дивљи варвари“ и сл.) у њима.

У једном пак раду коришћен је каснији књижевни извор, с почетка 18. века: А. Гајић (Универзитет у Новом Саду, Србија), *Trajan's Bridge and the Danube River in the Work of Count Marsigli*, који пружа (илустрован) опис стања Трајановог моста на крају 17. и на почетку 18. века сачуван у делу *Danubius Pannonico-Mysicus* италијанског грофа и картографа Марсилђија.

Секундарном литературом о Римском царству бавио се рад: А. Baryshnikov (The Russian Presidential Academy of National Economy and Public Administration, Москва, Русија), *A View from the Edge: Soviet Scholarship and Roman Imperialism*, у коме су истакнута ограничења совјетске историографије римског периода (углавном политичке природе),

али и одређени квалитети као што је допринос истраживању потлачених слојева, затим непостојање колонијалног дискурса и сл.

Лингвистиком и њеном применом у проучавању римске прошлости бавила су се два рада: К. Stemberger (Љубљана, Словенија), *The Importance of Being Earnest: Language and Its Perception in Discussing Sex, Gender, Identity and Romanisation in Slovenia*, у коме се истиче потреба за језичким прецизирањем различитих појмова у словеначкој археологији, као што су нпр. пол, род, идентитет и романизација; Д. Кунчер (Историјски институт, Београд, Србија), *Balkan Latin – A Part of the Identity of Latin-speaking Population in the Balkans or a Misleading Concept?*, у коме се испитује употреба термина „балкански латински“ у научној литератури и указује на потребу за његовим редефинисањем.

Осим претходно наведених на конференцији су презентовани и следећи радови: D. Napro (University of Naples „Federico II“, Италија), *Rome and Its Neighbours in the Egyptian Eastern Desert*, који се бавио односима римских власти и полуномадских племена која су живела на истоку Египта, такозваним Блемијима; А. Попкић Ђорђевић (Београд, Србија), *The Transformation of the Rural Landscape in Late Antiquity Serbia: Emergence of the Villa Rustica*, који даје приказ касноантичких вила рустика пронађених на тлу Србије; А. Drăgan (Institute of Archaeology and Art History of the Romanian Academy, Клуж-Напока, Румунија), *Italic Amphorae in the Iron Gates. New Evidence of Interaction across the Borders of the Empire*, у коме се испитује присуство италских амфора за вино у околини Ђердапске клисуре и истиче постојање контакта Римљана са дачким племенима економске природе још у првом веку нове ере; S. Knura (University of Cologne, Немачка), *Tracing Roman Influence by the Concept of Gender in the Peripheral Regions of the Empire*, који се бавио питањем утицаја модела родних разлика који је примењиван у елитним слојевима друштва на моделе родних разлика у нижим и маргинализованим слојевима друштва; D. Maikidou-Poutrino (Aristotle University of Thessaloniki, Грчка), *Global and Local in the Sanctuary of the Egyptian Gods in Marathon: The Construction of a Cultural Identity in Roman Greece*, у коме се, с једне стране, представљају артефакти пронађени у храму египатских богова на Маратону, датираном у 2. век н. е. – три статуе Изиде и пет статуа Озириса, а с друге стране испитује се културни идентитет Херода Атика, филозофа и јавне личности који је саградио овај храм; А. Esposito (King’s College London, В. Британија), *The Contribution of Structured Deposits to the Study of Provincial Organisation of Cults in Britain*, који се бави реконструкцијом религијске праксе у провинцији Британији на основу група култних предмета сачуваних заједно.

Реферати изложени на конференцији били су доследни задатој теми бавећи се како различитим идентитетима у римском свету, тако и различитим периферним сферама римског света не само у географском погледу (маргиналним областима), већ и у друштвеном, па и тематском погледу (маргинализованим слојевима, маргинализованим темама).

Драгана Кунчер

**Међународна научна конференција *Крај великог рата:*
војне операције и мировни уговори,
Институт за стратегијска истраживања, Историјски институт
Београд, 25. и 26. септембар 2018.**

У заједничкој организацији Историјског института из Београда и Института за стратегијска истраживања Универзитета одбране, одржана је међународна научна конференције *Крај Великог рата: војне операције и мировни уговори.*

Конференцију је отворио државни секретар у Министарству одбране Републике Србије Александар Живковић, који је подсетио на велике цивилне и војне жртве које је Велики рат однео и нагласио да је то рат у коме је Србија дала значајан допринос савезничким ратним напорима борећи се за напредне идеје тога времена које су послужиле Друштву народа као прва степеница ка изградњи праведнијих односа међу народима и државама света. На отварању конференције присутнима су се обратили др Јованка Шарановић, директорка Института за стратегијска истраживања, и др Срђан Рудић, директор Историјског института из Београда. Радни језици конференције били су српски и енглески.

На конференцији је учествовало двадесет шесторо универзитетских професора и истраживача из војних и цивилних института из Србије, Немачке, Румуније, Грчке, Русије, Словеније, Аустрије, Португалије и Мађарске.

На скупу су били присутни представници следећих институција из Србије и иностранства: Институт за стратегијска истраживања, Војни архив, Историјски институт Београд, Институт за савремену историју, Влада АП Војводине, Институт за новију историју Србије, Филозофски факултет у Нишу, Институт за политичке студије, Филозофски факултет у Београду, Војни музеј (Аустрија), Универзитет у Печују (Мађарска), Центар за војну историју и друштвене науке Бундесвера (Немачка),

Институт за политичке студије одбране и војну историју МО (Румунија), Директорат за војну историју (Грчка), Војни музеј Словеначке војске, Војноисторијски институт и музеј (Мађарска), Факултет друштвених наука у Љубљани (Словенија), Универзитет у Порту (Португалија), Институт за међународне односе Министарства спољних послова (Руска Федерација).

Радни део конференције био је подељен у шест панела у два радна дана (25. и 26. септембра) који су одржани у конференцијској сали Дома Војске Србије у Београду. Укупно су била пријављена 24 излагања.

У оквиру првог панела своја саопштења представили су пуковник др Кристијан Ортнер (*Последња аустроугарска офанзива на реци Пјаве у јуну 1918*), проф. др Јарослав В. Вишњаков (*Срби у руској револуцији и Грађанском рату 1917–1918*), потпуковник др Кристијан Штахелбек (*Од победничке еуфорије до „понижавајућег“ пораза: немачка Врховна команда и пут до примирја 1918*), др Горан Милорадовић, виши научни сарадник (*„Пијемонт“ против „Пијемонта“: политичка борба Србије и Хрватске током Великог рата за улогу центра будуће заједничке државе*). Учесници другог панела били су проф. др Божица Младеновић и др Милић Ј. Милићевић, научни сарадник, са заједничким саопштењем (*Операције Централног одреда после пробоја Солунског фронта*), др Милан Гулић, виши научни сарадник (*Ступање српске војске на подручје Далмације 1918*), доц. др Блаж Торкар и проф. др Владимир Пребилич, са заједничким саопштењем (*Војна ситуација на словеначкој територији на крају Великог рата*), др Биљана Вучетић, научни сарадник (*„Србија у агонији“. Запажања америчких хуманитараца крајем Великог рата*). У оквиру трећег панела резултате својих истраживања представили су проф. др Мануел Лоф (*Сидонизам (1917–1918), португалски рани знаци послератне кризе либерализма*), проф. др Александар Животић (*Српска војска и Божићна побуна 1919*), др Биљана Стојић, научни сарадник (*Жорж Клемансо и стварање Југославије*), др Александра Колаковић, научни сарадник (*Француски интелектуалци о идеји југословенства и стварању Југославије*). У оквиру првог панела другог радног дана говорили су др Миле Бјелајац, научни саветник (*Промене историјских и политичких интерпретација Версајског уговора и „версајског карактера“ новонасталих држава у Европи током протеклих 100 година*), др Ефпраксија С. Пасхалиду (*Примирје, експедиција и трајни мир. Разматрање Грчке оријентације крајем 1918*), др Шербан Ливиу Павелеску (*Румунија на Париској мировној конференцији (1918–1920)*). *Дипломатска борба за признање унитарне националне државе*), др

Душан Р. Бајагић, научни сарадник (*Пробој Солунског фронта и крај Великог рата: према писању француске штампе*). У другом панелу говорили су др Михаљ Крамли (*Крај аустро-угарске морнарице и њена подела*), потпуковник др Далибор Денда, научни сарадник (Српска војска 1918), проф. др Арпад Хорњак (*Српска победа и мађарски отпор у Барањи 1918–1921*), др Милан Мицић (*Српски оптанти из Мађарске (1921–1941) – стање дуге узнемирености*). У трећем панелу своја саопштења представили су др Софија Божић, виши научни сарадник (*Велики рат и уједињење Срба, Хрвата и Словенаца на страницама часописа Народна одбрана (1926–1941)*), др Александар Лукић, научни сарадник (*Српски републиканци о унутрашњем уређењу југословенске државе 1918–1921. године*), др Ана Столић, виши научни сарадник (*Крај Великог рата и реконструкција борбе за право гласа жена у Краљевини СХС*), др Маријана Мраовић, научни сарадник (*Архивска грађа Војног архива о војним и цивилним губицима Краљевине Србије у Првом светском рату*).

Конференција *Крај великог рата: војне операције и мировни уговори* кроз организовање научне расправе уз учешће научника из разних земаља допринела је расветљавању одређених спорних питања и указала на нове чињенице о крају Првог светског рата. Конференција је пружила прилику да се на истом месту нађу научници из земаља које су током Првог светског рата биле на различитим странама и који су аргументовано и на научно заснованим чињеницама представили резултате својих истраживања. Имајући у виду да је конференција *Крај Великог рата: војне операције и мировни уговори* само једна од многобројних конференција које се ове године организују у Србији и свету, присуство еминентних научника из Србије и иностранства јасно говори о поверењу и угледу који у академским круговима имају организатори конференције. Квалитет конференције огледа се пре свега у саопштењима учесника, али и у дискусијама које су и представљале главну карактеристику ове конференције. Иако учесници конференције нису увек били сагласни око свих интерпретација, дискусија се одвијала на изузетно високом стручном нивоу и без непотребних тензија, тако да конференција *Крај Великог рата: војне операције и мировни уговори* свакако представља допринос дијалогу међу експертима из различитих земаља и бољем разумевању војних операција које су довеле до краја Првог светског рата, као и војним, политичким и економским променама које су наступиле након рата. Укупном квалитету конференције допринеће и зборник радова са конференције који ће припремити и објавити Историјски институт из Београда.

Конференција *Крај Великог рата: војне операције и мировни уговори* четврта је конференција коју од 2012. године заједно организују Институт за стратегијска истраживања и Историјски институт из Београда и коју организационо и финансијски подржавају Министарство одбране и Министарство просвете, науке и технолошког развоја.

Миљан Милкић

Међународна научна конференција
Byzantium in the Adriatic from the 6th to 12th Century

Хрватско друштво за византијске студије,

Одсек за историју Филозофског факултета Универзитета у Сплиту,

Одсек за историју Филозофског факултета Универзитета у Загребу

Сплит, Хрватска, 28–30. септембар 2018.

У Музеју хрватских археолошких споменика у Сплиту од 28. до 30. септембра 2018. године одржана је конференција *Byzantium in the Adriatic from the 6th to 12th Century* у организацији Хрватског друштва за византијске студије (Hrvatsko društvo za bizantske studije, HDBS), Одсека за историју Филозофског факултета Универзитета у Сплиту (Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu) и Одсека за историју Филозофског факултета Универзитета у Загребу (Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu). Сâм организациони одбор чинили су: Ivan Basić (Sveučilište u Splitu / HDBS), Hrvoje Gračanin (Sveučilište u Zagrebu / HDBS), Marko Petrak (Sveučilište u Zagrebu / HDBS), Trpimir Vedriš (Sveučilište u Zagrebu / HDBS). На конференцији је учествовало двадесет пет предавача из девет земаља (Аустралије, В. Британије, Италије, Немачке, Пољске, Србије, Француске, Холандије и Хрватске).

Представљени радови бавили су се утицајима које је Византијско царство у политичком, културном, религијском, уметничком и језичком погледу извршило на градове и области који се налазе на обе обале Јадранског мора у периоду од 6. до 12. века. Пажња предавача била је већином усмерена на источну обалу (градове Сплит, Задар, Котор, Кварнерски архипелаг, средњу и јужну Далмацију), али се неколико њих бавило и градовима на западној обали као што су Равена и Венеција.

Тако је главно предавање на скупу (*keynote lecture*) било посвећено анонимном равенском космографу и слици света коју је он у свом делу приказао: Judith Herrin (King's College, Лондон, В. Британија), *The Cosmographer of Ravenna and his World View*.

Равеном се бавио и рад М. С. Carile (Università di Bologna, Италија), *Artistic Culture in Ravenna between the 6th and the 8th Century: Visual Strategies enacted in the Changing Picture of the Byzantine Adriatic* у коме су била анализирана уметничка дела (архитектонски елементи, мозаици, скулптуре) настала у Равени у 6. веку с онима насталим у каснијем периоду, у 7. и 8. веку, такође у Равени, као и њиховим утицајем на области у суседству.

Два рада била су посвећена Венецији и везама тог града са Византијом: S. Gelichi (Università Ca' Foscari, Венеција, Италија), *The Identity of Venice and the Byzantine World*, довео је у питање преовлађујуће схватање у историографији да је Венеција до 12. века била под јаким утицајем византијске културе и извео поређење различитог археолошког материјала (архитектонских елемената, скулптура, приказа свакодневног живота, предмета за свакодневну употребу) венецијанске и византијске провинијенције; D. Marangon (Università di Padova, Италија), *Byzantine Influence on Latin Lettering: The Circulation of Hybrid Inscriptions in Venice and the Case of the Pala d'oro*, у коме су проучавани примери хибридног писма, тзв. „*scrittura alla greca*“, састављеног од латинских слова и елемената грчког алфабета, који се налазе на олтарском ретаблу *Pala d'oro* (крај 11. или почетак 12. века, Базилика Св. Марка у Венецији), као и утицаји који су довели до стварања таквог писма – употребљаваног у Венецији на иконама, мозаицима и натписима у камену до друге половине 15. века.

Црквеном орнаментиком бавио се и рад: E. Fogliadini (Facoltà Teologica dell'Italia Settentrionale, Милано, Италија), *Christological Themes in select apse mosaics from sixth-century Byzantine Adriatic*, у коме су се поредили мозаици са приказима Христа у апсиди цркве саграђене у 6. веку на источној обали Јадрана (Еуфразијеве базилике у Поречу) са истим елементима у црквама на западној обали – у Равени – такође саграђеним у 6. веку (Базилике Св. Витала и Базилике Св. Аполинара у Класи) и истакле су се посебности визуализације христолошких тема у ове две у 6. веку културно повезане области.

Црквеним уређењем, борбама различитих црквених центара за надмоћ, одразима тих борби у култовима светаца поштованих у појединим градовима и областима (на источном Јадрану) бавила су се два рада: Т. Vedriš, *The Cult of 'Byzantine' Saints in Early Medieval Dalmatia Between Rome and Constantinople* у коме су се – на основу литургијске традиције, хагиографских списа, сакралне топографије – анализирао настојања Цариграда да слањем реликвија и ширењем „типично“ византијских свечакних култова утиче на црквене, али и световне прилике у Далмацији

(8–10. век); Д. Прерадовић (Лион, Француска), *Consecration of the St. Tryphon Cathedral in 1166: The Cult of Saint and Relics Venerated in Kotor Around the Middle of the 12th Century*, у коме је представљен документ о посвећењу Катедрале Св. Трифуна у Котору 19. јуна 1166. године који се, заједно са другим писаним и материјалним споменицима из тог доба, тумачи ради стварања слике о црквеној организацији у Котору, односима которске епископије према два црквена центра, Барију и Дубровнику, светачким кутовима који су постојали у Котору, као и о сакралној топографији Котора средином 12. века.

За разлику од ова два рада који су своје анализе црквених прилика у Далмацији засновали углавном на писаној традицији и већ познатим материјалним остацима, у два друга рада, који су се такође бавили црквеним уређењем на источној обали Јадрана, анализа је била заснована на резултатима новијих археолошких истраживања: М. Čaušević-Bully, (Université Bourgogne Franche-Comté, Безансон, Француска) et al., *The Ecclesial complex of Martinšćica (Island of Cres, Kvarner Archipelago): Archaeological Evidence for the Byzantine Occupation Phase*, у коме су били представљени резултати археолошких ископавања на острву Цресу, започетих 2014. године, током којих је откривена црква посвећена највероватније Св. Мартину, датирана у 6. и 7. век, а тумачене су биле и различите фазе градње како цркве, тако и комплекса околних здања; Н. Uroda (Музеј хрватских археолошких споменика, Сплит, Хрватска), *Early Byzantine Monasticism in Central Dalmatia*, у коме су на основу новијих археолошких истраживања представљене теорије о стварању византијских монашких заједница у средњој Далмацији у 9. веку.

Закључке пак дугогодишњих археолошких ископавања представио је рад: А. Милошевић (Музеј хрватских археолошких споменика, Сплит, Хрватска), *Byzantine Components in the Past of Bribir (Varvaria)*, у коме су испитивани остаци архитектонских здања (остаци осмоконхне ротонде) и предмети (оружје, војна опрема) сачувани на брду Главици у Брибиру у контексту контакта становника овог локалитета са византијским светом и византијском културом.

Питањима политичких и војних дешавања (на источном Јадрану) у периоду трајања византијске власти бавило се неколико радова: А. Sarantis (Eberhard Karls Universität Tübingen, Немачка), *The Geopolitical Role of Dalmatia in Justinian's Balkan and Gothic Wars*, у коме се испитивала улога Далмације у ратовима против Гота и значај ове територије за Византију у геополитичком смислу; М. Аничкић (Свеучилиште у Задру, Хрватска), *Dux nomine Reles: How did Emanuel Komnenos' Imperial Machine Function?*, у коме је било дато ново тумачење напада на Сплит који је, према причању

Томе Архиђакона, седамдесетих година 12. века предводио извесни војвода Реља (*dux Relles*), као и анализа овог напада у контексту византијске војне организације; L. Rózycki (Adam Mickiewicz University, Познањ, Пољска), *Peintre du Chaos without Painting. The Presentation of the Adriatic Coastland in the Work of Theophylact Simocatta*, у коме су разматране вести о дешавањима на јадранском приобаљу крајем 6. века сачуване у делу Теофилакта Симокате и улога ових области у политичким плановима цара Маврикија; Н. Будак (Свеучилиште у Загребу, Хрватска), *Zadar as Byzantium in Dalmatia*, у коме се расправљало о византијској управи у Далмацији почетком 7. века, као и о положају Задра након пада Салоне.

Административним уређењем у Далмацији бавио се и рад: Д. Цино (Macquarie University, Сиднеј, Аустралија), *After the Apocalypse: The Byzantine kleissourae in 7th and 8th century Dalmatia*, у коме се на основу материјалних остатака из Равних Котара и сплитског залеђа расправљало о могућности постојања византијских војних граничних области, тзв. клисура, током 7. и 8. века на овом подручју.

Проучавању утицаја византијске уметности на уметност јадранских области посвећена су била два рада: М. Зорнија (Свеучилиште у Задру, Хрватска), *A New Perspective on 11th century Sculpture in Southern Dalmatia*, у коме је преиспитивана досадашња оцена византијског утицаја на прероманичку скулптуралну уметност у Далмацији и изнето је савремено гледиште засновано на новим открићима (новооткривеним елементима камене пластике), као и на новим публикацијама; М. Skoblar (Лондон, В. Британија), „*What Do You Call an Icon?*“ – *Evidence for the Adriatic before 1204*, у коме се испитивао узрок нагле и широке популарности сликаних икона у 13. веку на јадранском приобаљу, као и став према византијској уметности који је постојао у датој регији у истом периоду.

Питањима изгледа, величине и урбанистичког профила градова на Јадрану бавио се рад: И. Цвијановић (Историјски институт, Београд, Србија), *Cities and Communications on the Eastern Coast of the Adriatic Sea in Medieval Arabic Travelogues*, у коме су изнети описи јадранских регија сачувани у делима арапских путописаца (9–12. век).

Питањем пак идентитета и језика становништва на јадранским обалама бавила су се два друга рада: И. Басић, *Imperial Vocabulary on the Move: Bishop Theodore of Catania and the Origins of the Early Medieval „Adriobyzantine“ Discourse of the Adriatic Basin*, у коме је дато ново тумачење идентитетских и језичких карактеристика становника Далмације 9. века које су сачуване у делу Готшалка из Орбеа, као и тумачење утицаја византијских дипломатичких формула на фразеологију и стил званичних докумената састављаних на јадранском приобаљу у првој половини

осмог и другој половини деветог века; Д. Кунчер (Историјски институт, Београд, Србија), *Latinophony in Salona at the End of the Sixth Century*, у коме се, на основу писама папе Григорија Великог упућених у Далмацију, испитивала распрострањеност употребе говорног и писаног латинског језика у различитим слојевима друштва у Салони крајем 6. века.

Писмима папе Григорија Великог упућеним у Далмацију бавио се такође и рад: D. Syrbe (Radboud University, Најмеген, Холандија), *Between Rome and Constantinople. The Bishops of Dalmatia and the Adriatic in Late Antiquity and the Early Middle Ages*, у коме се, на основу папиних писама, расправљало о политици коју су далматински епископи водили према поглаварима црквене и световне власти крајем 6. века, као и о односу локалног становништва према тој политици.

Утицајима византијског административног и правног система на јадранско приобаље у развијеном средњем веку бавила су се два рада: М. Petrak, *Catapanus in 12th-century Kotor*, у коме се реч *catapanus*, која се среће у правним и црквеним документима издатим у Котору у 12. веку, доводи у везу са византијским управним системом; С. Шаркић (Универзитет у Новом Саду, Србија), *Between Byzantium and the Adriatic Cities (Considerations on Some Institutes of Serbian Mediaeval Law)*, у коме се, с једне стране, разматрао утицај византијског законодавства, и, с друге стране, утицај законодавства јадранских градова, у стварању правних термина коришћених у средњовековној Србији, као и међусобни однос ова два законодавства.

Познији извори за проучавање историје Далмације коришћени су у два реферата: М. Римац (Свеучилиште у Сплиту, Хрватска), *Byzantine Influence on Medieval Croatian Land Surveying and Measurements*, у коме је, на основу података о земљишном систему у далматинском залеђу који потичу из 18. века и каснијег доба, испитиван утицај римских и византијских земљишних мера на земљишне мере у средњовековној Далмацији; М. Репацић (Универзитет у Београду, Србија), *Beyond the National Narrative: Towards a New Paradigm in Approaching Byzantine Balkans Peripheries*, у коме је у савременим историографским делима о средњовековном Балкану разматран утицај савременог националног дискурса и могућност објективнијег приступа средњовековној историји Балкана.

Саставни део конференције чиниле су и трибине на којима су представљене књиге: *Imperial Spheres and the Adriatic: Byzantium, the Carolingians and the Treaty of Aachen (812)*. Edited by Mladen Ančić – Jonathan Shepard – Trpimir Vedriš. London–New York: Routledge, 2018, о којој су говорили Младен Анчић и Иван Басић; *Migration, Integration and Connectivity on the Southeastern Frontier of the Carolingian Empire*. Edited

by Ante Milošević – Danijel Dzino – Trpimir Vedriš. Leiden–Boston: Brill, 2018. [Series East Central and Eastern Europe in the Middle Ages, 450–1450, vol. 50], о којој су говорили Данијел Џино и Трпимир Ведриш; *Pagans and Christians in the Late Roman Empire: New Evidence, New Approaches (4th–8th centuries)*. Edited by Marianne Sághy – Edward M. Schoolman. Budapest: CEU Press, 2017, о којој су говорили Хрвоје Грачанин и Иван Басић.

Истовремено с одржавањем конференције и на истом месту у току је била изложба под називом *The Eastern Adriatic and Byzantium / Istočni Jadran i Bizant*, отворена 28. септембра у Музеју хрватских археолошких споменика, на којој су били изложени различити археолошки предмети пронађени на тлу источног Јадрана датирани у период од 6. до 12. века, пропраћени фотографијама локалитета и уводним текстовима.

Драгана Кунчер

Међународни научни скуп
Велика источна криза и српско питање
Српска академија наука и уметности, Одељење за историју,
Историјски институт
Београд, 4. октобар 2018.

У заједничкој организацији Одељења за историју Српске академије наука и уметности и Историјског института из Београда, 4. октобра 1918. године одржана је у просторијама САНУ једнодневна научна конференција са међународним учешћем *Велика источна криза и српско питање*. Овом конференцијом обележен је јубилеј – 140 година од завршетка Велике источне кризе (1875–1878), ослобођења Југоисточне Србије и исто толико година од међународног признања независности Србије на Берлинском конгресу.

Учешће на скупу чији је циљ било расветљавање питања, и указивање на проблеме који до сада нису били у средишту пажње дубљих научних анализа, као и саопштење нових резултата и чињеница у тумачењу задатих тема попут основних обележја српског покрета током Велике источне кризе, међународних конференција и договора о српском питању, Берлинског конгреса и улоге великих сила, учешћа српских представника на Берлинском конгресу, проглашења независности, последица одлука Берлинског конгреса, ревизије историје и необјективних тумачења догађаја итд., узело је укупно дванаест научника из земље и иностранства, представника различитих научноистраживачких организација – Историјског

института из Београда, Одељења за историју САНУ, Балканолошког института САНУ, Филозофског факултета из Београда, Историјског института Црне Горе, Института за историју Руске академије наука и Државног универзитета у Санкт Петербургу. Скуп су поздравили академик Михаило Војводић, секретар Одељења за историју САНУ који је указао на историјску важност датума који се обележава, и др Срђан Рудић, директор Историјског института из Београда. Академик Михаило Војводић одржао је и уводно предавање под насловом *О неким аспектима последица кризе 1875–78. на Србију* указавши на чињенице које су пратиле завршетак Велике источне кризе и дипломатске напоре Србије да дође до њеног правичног разрешења, чиме је скуп успешно започео свој рад.

Сузана Рајић са Филозофског факултета у Београду имала је наредно излагање под насловом *Криза пре кризе – Србија и велике силе 1870–1875.* у коме је изложила комплексне проблеме у међународним односима у периоду од пет година пре отварања Источне кризе, усредсредивши се нарочито на значајан период између Француско-пруског рата и Тројецарског савеза 1873. године. Владислав Ј. Гросул из Института за историју РАН у свом излагању *Јавно мњење у Русији и Источна криза 1877–1878.* говорио је о великом утицају који је на руско јавно мњење и руско друштво, у то време подељено на либерално, конзервативно и револуционарно, имала Велика источна криза и њена последња етапа, руско-турски рат 1877–1878. године. Биљана Вучетић из Историјског института у Београду имала је предавање на тему *Одјек Источне кризе у јавности САД* током којег је, уз бројне занимљиве фотографије које су пратиле предавање, представила скупу како су водећи амерички часописи и новине тог времена *Frank Leslie's illustrated newspaper, Harper's Weekly, Chicago Tribune, New York Tribune,* али и амерички дипломатски агенти, пратили стање у европској Турској, нарочито у годинама Велике источне кризе. Галина А. Гребеншикова са Државног универзитета у Санкт Петербургу је у свом предавању *Учешиће српских официра у руско-турском рату* подсетила на дугу историју руско-српске војничке сарадње, укључујући и ону која се одвијала током руско-турског рата 1877–1878. године. Жарко Лековић из Историјског института Црне Горе је у свом излагању *Стара Херцеговина од 1874. до 1878.* говорио о догађајима који су претходили, и узроцима који су довели до Херцеговачког устанка 1875. године, док је Елена П. Кудрјавцева, још један представник Руске академије наука, говорила о грофу Николају Павловичу Игнатијеву и његовој дипломатској улози у догађајима око Источне кризе, и то у излагању под насловом *Гроф Н. П. Игнатијев и закључење Санстефанског мира.* Љубодраг Ристић из Балканолошког института САНУ је у предавању насловљеном *Британски*

интереси и национални циљеви Кнежевине Србије (Од Санстефана до Берлина 1878) обрадио интересе и улогу Британије као велике силе у догађајима око склапања Санстефанског уговора и његове ревизије на конгресу у Берлину, док је Јована Шаљић из Историјског института Београд, кроз излагање под насловом *Берлински уговор и права мањина: решавање статуса муслимана у Србији уочи и након Велике источне кризе* указала на онај сегмент Берлинског уговора који се односио на заштиту муслиманске мањине у Кнежевини Србији, као и на системе спровођења те заштите пре и након завршетка саме кризе. Такође, још један излагач из Историјског института Црне Горе Радослав Распоповић, говорио је о улози и деловању представника Црне Горе током трајања припрема за одржавање Берлинског конгреса, и то у раду под насловом *О садржају рада црногорских изасланика у Берлину током припрема конгреса*. Скуп је затворио Александар Растовић занимљивим приказом адекватног наслова *Савремена тумачења Берлинског конгреса у историографији*, којим је указао на различита тумачења Берлинског конгреса у историјској науци, од којих су поједина, нарочито она која долазе из англофоних средина, обојена пристрасним нотама. Иако услед објективних разлога није могао да присуствује скупу, дописни члан САНУ Славенко Терзић је послао рад под називом *Стара Србија и Албанска лига у Призрену*.

На крају, може се закључити да је у потпуности реализована намера организатора да на основу нових истраживања домаћих и страних извора научно осветли личности и догађаје који су пресудно утицали на ослободилачки покрет српског народа, који је коначно и довео до међународног признања независности Србије. Захваљујући садржајним излагањима која су бацила ново светло на догађаје везане за Велику источну кризу 1875–1878. године, као и занимљивој дискусији која се, услед присуства симултаних преводилаца које је организатор обезбедио, развила у успешну и научно надахнуту расправу о наведеним темама, учесници су, осим стицања нових сазнања и чињеница, продубили и међусобну сарадњу на личном и институционалном нивоу, чиме је научна конференција *Велика источна криза и српско питање* додатно добила на значају.

Јована Шаљић

**Међународна научна конференција
180 ЛЕТ ДРУЖБЫ, ДОВЕРИЯ, СОТРУДНИЧЕСТВА:
К ЮБИЛЕЮ УСТАНОВЛЕНИЯ РУССКО-СЕРБСКИХ
ДИПЛОМАТИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ
(СТО ОСАМДЕСЕТ ГОДИНА ПРИЈАТЕЉСТВА, ПОВЕРЕЊА,
САРАДЊЕ: ЈУБИЛЕЈ УСПОСТАВЉАЊА РУССКО-СРПСКИХ
ДИПЛОМАТСКИХ ОДНОСА)**

**Институт за руску историју Руске академије наука – Амбасада
Републике Србије у Руској Федерацији
Москва, 15–16. октобар 2018.**

У години у којој обележавамо сто осамдесет година од успостављања руско-српских дипломатских односа, у организацији Института за руску историју Руске академије наука и Амбасаде Републике Србије у Руској Федерацији, 15. и 16. октобра 2018. године, у Москви, у свечаној сали Института за руску историју РАН, одржана је међународна научна конференција *Сто осамдесет година пријатељства, поверења, сарадње: јубилеј руско-српских дипломатских односа*. Циљ конференције било је презентовање најновијих резултата српске и руске историографије и анализирање најважнијих спона руско-српске сарадње кроз векове.

На дводневној конференцији учествовало је деветнаест учесника из Србије и Русије. Из Србије учествовали су академици, професори Филозофског факултета и Православног богословског факултета Универзитета у Београду, те сарадници Института за новију историју Србије и Историјског института Београд. Међу учесницима из Русије били су сарадници Института за руску историју РАН, професори Историјског факултета Московског државног универзитета „М. В. Ломоносов“, Московског државног института за међународне односе (МГИМО) универзитета Министарства спољних послова Руске Федерације и Института за међународне односе и светску историју (ИМОМИ) универзитета „Н. И. Лобачевски“ из Нижњег Новгорода. Теме саопштења биле су разноврсне, и нису се тичале само тема из политичке и дипломатске историје, већ су обрађивана и питања руско-српске сарадње на црквеном, просветном и културном пољу у последњих пет векова.

Првог дана конференције, у име организатора, учеснике скупа поздравили су изванредни и опуномоћени амбасадор Републике Србије у Руској Федерацији др Славенко Терзић и директор Института за руску историју РАН др Јуриј Александрович Петров. Након уводног

обраћања, уследила су прва три саопштења у оквиру рада пленарне седнице. Своје реферате изложили су: др Славенко Терзић (дописни члан Српске академије наука и уметности) *Руска дипломатија и српско питање у Старој Србији у другој половини XIX века*, др Јелена Петровна Кудрјавцева (Институт за руску историју РАН, Москва) *Предуслови и успостављање дипломатских односа између Русије и Кнежевине Србије* и др Јелена Георгијевна Пономарјова (Московски државни институт за међународне односе универзитета Министарства спољних послова Руске Федерације) *Русија–Србија: нереализовани потенцијал јавне дипломатије*.

Даљи рад конференције настављен је у оквиру две поподневне сесије. У првој сесији *Русија и Срби на међународној арени* своја истраживања изложила су четири учесника: др ГенADIЈ Александрович Санин (Институт за руску историју РАН, Москва) *Руско-српски односи у другој половини XVII века као предуслови за стварање балканског правца у спољној политици Русије*, др Владимир Алексејевич Артамонов (Институт за руску историју РАН, Москва) *Српско-мађарски сукоб након Велике сеобе Срба у Угарско краљевство 1690. године*, др Михаил Ваљеревич Белов (Институт за међународне односе и светску историју универзитета „Н. И. Лобачевски“, Нижњи Новгород) *Борба за власт у Србији у периоду 1842–1843. године и почетак владавине уставобранитеља* и др Владислав Јакимович Гросул (Институт за руску историју РАН, Москва) *Српска колонија у Бесарабији у XIX веку*. Сесији су председавале др Јелена Петровна Кудрјавцева и др Мира Радојевић.

У оквиру друге сесије *Улога дипломате у јачању веза између Руса и Срба* своја саопштења изложили су: др Максим Јурјевич Анисимов (Институт за руску историју РАН, Москва) *Руске дипломате у Бечу и српско питање у периоду 1741–1761. године*, др Људмила Васиљевна Кузмичева (Историјски факултет Московског државног универзитета „М. В. Ломоносов“) *Сава Грујић (1840–1913) – изасланик Србије у Русији* и др Мира Радојевић (Филозофски факултет, Београд) *Московске године Милана Гавриловића 1940–1941*. Сесији су председавали др Владислав Јакимович Гросул и др Љубодраг Димић. По завршетку радног дела конференције, одржана је свечана вечера у салону резиденције амбасадора Републике Србије у Руској Федерацији.

Другог дана конференције рад је настављен у оквиру треће и четврте сесије. У раду треће сесије *Руско-српска сарадња у току рата и међународних криза* своја истраживања представили су др Јевгениј Вјачеславович Мезенцев (Институт за руску историју РАН, Москва) *Војна помоћ Русије Србији у периоду 1809–1812. године*, др Милош

Ковић (Филозофски факултет, Београд) *Русија и Србија у предвечерје Првог светског рата (1903–1914)*, др Јарослав Валеријанович Вишњаков (Московски државни институт за међународне односе универзитета Министарства спољних послова Руске Федерације) *Руска помоћ Србије у току Првог светског рата*, др Љубодраг Димић (дописни члан Српске академије наука и уметности, Филозофски факултет, Београд) *Југославија и СССР 1968. године* и мр Даница Станисављевић (докторанд Московског државног института за међународне односе универзитета Министарства спољних послова Руске Федерације) *Руска дипломатија и југословенска криза у периоду 1992–1995. године (неки аспекти)*. Сесији су председавали др Михаил Ваљерјевич Белов и др Владислав Пузовић.

У раду поподневне четврте сесије *Руси и Срби – узајамна сарадња народа и култура* своја саопштења изложило је четворо учесника: др Владислав Пузовић (Православни богословски факултет, Београд) *Три века просветне сарадње српске и руске цркве*, Јована Блажић Пејић (Историјски институт, Београд) *Митрополит српски Михаило (Јовановић) и Русија (1869–1874)*, др Јелена Гавриловна Кострикова (Институт за руску историју РАН, Москва) *Русија и Србија: народна дипломатија у периоду Балканских ратова 1912–1913. године* и др Александар Раковић (Институт за новију историју Србије, Београд) *Југословенска забавна музика и западни утицаји у Совјетском Савезу*.

Тематски разноврсна излагања учесника подстакла су плодну научну дискусију. Учесници конференције с обе стране сложили су се да научну сарадњу треба наставити. Након сумирања резултата, конференција је завршена у оквиру неформалне дискусије на свечаној вечери коју је организовао Институт за руску историју РАН. Представљена научна сазнања биће објављена у посебном зборнику радова и тиме стављена на увид и ширу јавност.

Јована Блажић-Пејић

**Међународни научни скуп *Урбанизација у
Источној и Југоисточној Европи*
Историјски институт Београд, Државни универзитет за
архитектуру и грађевину (ННГАСУ) Нижњи Новгород,
Русија Београд, 26. октобар 2018.**

Успешна сарадња с колегама из Русије на научним скуповима у Нижњем Новгороду подстакла нас је на организацију једнодневне српско-руске конференције под називом *Урбанизација у Источној и Југоисточној Европи*. Историјски институт из Београда организовао је научни скуп уз подршку уважених колега из Русије, проф. Андреја Лапшина, ректора Државног универзитета за архитектуру и грађевину у Нижњем Новгороду (ННГАСУ) и директора канцеларије Унеска за еколошки развој региона Волге, затим проф. Алексеја Гордина, који предаје историју урбанизације на ННГАСУ, и др Артјома Краснова, директора канцеларије за међународну сарадњу. Конференција је одржана 26. октобра 2018. године у Сали 2 Српске академије наука и уметности. Учесници из Русије су професори историје с Универзитета ННГАСУ и Универзитета Лобачевски у Нижњем Новгороду. Осим научника из Русије, на конференцији је учествовао професор са Архитектонског факултета у Милану који води италијанско-руски пројекат са колегом на Универзитету ННГАСУ. Учесници из Србије су професори и истраживачи из Историјског института у Београду, Филозофског факултета у Београду, Филолошког факултета у Београду, и Филозофског факултета у Косовској Митровици.

Организациони одбор скупа чине академик Десанка Ковачевић-Којић, редовни члан САНУ, проф. др Андреј А. Лапшин (ННГАСУ), др Срђан Рудић (Историјски институт, Београд), проф. др Алексеј А. Гордин (ННГАСУ), др Артем Д. Краснов (ННГАСУ), др Ирена Цвијановић (Историјски институт, Београд), др Бојана Миљковић-Катић (Историјски институт, Београд), др Јелена Илић-Мандић (Историјски институт, Београд). Конференцију су отворили др Срђан Рудић, директор Историјског института у Београду, и проф. др. Алексеј А. Гордин са Универзитета ННГАСУ.

Организоване су две сесије на којима су се окупили стручњаци из разних области, историчари, архитекте, археолози, преводиоци. Прва сесија је почела излагањем Ирене Цвијановић (Историјски институт, Београд): *Оснивање и континуитет у развоју градова на тлу Србије од антике до средњег века*. Пример града са дугом историјом, у коме може да се прати континуитет његовог развоја, јесте Београд. Антички храм био је на форуму смештеном у Улици краља Петра. Постојање београдске епископске цркве

из 11. века археолошки је потврђено приликом копања темеља зграде Српске патријаршије, у истом делу града. Данас је у Улици краља Петра Саборна црква. Савремени град развио се око језгра античког Сингидунума, као што је и Калемегданска тврђава настала на месту римског каstrума.

Проф. средњовековне археологије Дејан Радичевић (Филозофски факултет, Београд), говорио је о утицају рударства на развој градова: *Археолошка сведочанства о најстаријим рударским трговима средњовековне Србије*. Проф. Андреј Кузњецов (Универзитет Лобачевски) дао је веома леп опис Нижњег Новгорода: *Нижњи Новгород 1221–1229. године: карактеристике града и пејзажа (покушај реконструкције)*. Проф. Божицара Зарковић (Филозофски факултет, Косовска Митровица) бавио се настанком нових урбаних центара у средњем веку: *Појава урбаних агломерација у средњовековној Србији*. Проф. Артем Маслов је писао рад на основу исцрпне грађе о Троји: *Конструисање идеалног градског простора: описи древне Троје у европским текстовима XII–XV века*. Владета Петровић (Историјски институт, Београд) писао је на основу дипломатичке документације: *Град у ћириличној дипломатичкој грађи средњовековне Србије*. Затим је излагао Александар Крстић (Историјски институт, Београд). Проф. Мирјана Маринковић (Филолошки факултет, Београд) писала је о османским градовима на основу турских извора: *Живот османског града у Источној и Југоисточној Европи*.

Друга сесија отворена је излагањем Нина Делића (Историјски институт, Београд): *Урбанизација народа? Демографски развој српске градске популације у другој половини 19. века – статистички преглед*. Проф. Алексеј Гордин (ННГАСУ) дао је веома занимљив опис Нижњег Новгорода 30-их година 20. века и показао колико је оснивање фабрике аутомобила утицало на развој града који је тада добио име Горки по познатом писцу, оснивачу соцреалистичког правца у књижевности. Проф. Алексеј Гордин (ННГАСУ) припремио је још један рад заједно са др Артемом Красновом (ННГАСУ): *Дивијантно понашање у совјетском граду 1953–1956 (на материјалима из региона Горки)*. Архитекте Масимо Белоти и Михаил Дуцев имају заједнички италијанско-руски пројекат у Нижњем Новгороду. Проф. Масимо Белоти (Археолошки факултет, Милано) говорио је о том пројекту: *Стрелка из Нижњег Новгорода*. Проф. Михаил Дуцев (ННГАСУ), архитекта и сликар, дао је своју визију града: *Нижњи Новгород. Судбина историјске слике*. Проф. Ана Гелфонд (ННГАСУ) имала је веома занимљиво излагање о урбанизацији: *Јавни простори историјских градова нижњеновгородске области и процес урбанизације*.

Намера организатора била је да покажу како су природно-географски и политичко-стратешки услови утицали на процес урбанизације, затим

да прате континуитет у развоју града, и континуитет култног места. Урбана цивилизација развијала се континуирано од римског, преко средњовековног до савременог доба. Проучавање процеса урбанизације захтева интердисциплинаран приступ, проучавање писаних извора, као и резултата археолошких ископавања.

Организовање српско-руске конференције о урбанизацији отворило је могућности за дискусију и поређење резултата до којих су дошли научници у Источној и Југоисточној Европи. Планирамо да публикујемо научне радове са конференције у тематском зборнику, у издању Историјског института.

Ирена Цвијановић

**Међународна конференција *Балканско полуострво Јована Цвијића: Историјска позадина и упоредни трендови у антропогеографији*,
 Географски институт „Јован Цвијић“ САНУ, Београд,
 Центар културе „Вук Караџић“, Лозница
 Тршић, 29–30. октобра 2018.**

Међународна конференција *Балканско полуострво Јована Цвијића: Историјска позадина и упоредни трендови у антропогеографији*, одржана је у Тршићу (код Лознице), Србија. Публикација је објављена поводом обележавања јубилеја, сто година од објављивања најзначајнијег дела Јована Цвијића на француском језику. Књига је објављена у Паризу 1918. године, у време великих политичких промена на крају Првог светског рата. Јован Цвијић се бавио истраживањима о Јужним Словенима уочи стварања Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца 1. децембра 1918. године. Јован Цвијић је припадао интелектуалној елити која је имала велики утицај на стварање Краљевине СХС, и учествовао је на Мировној конференцији у Паризу 1919. године.

Еминентни научници из Србије, Хрватске, Словеније, Македоније, Аустрије, Швајцарске и Италије дали су свој допринос поредећи резултате Цвијићевог рада са савременим трендовима у антрополошким и етнографским истраживањима. Цвијићево дело је поново објављено 1922. и 1931. године.

Конференцију у Тршићу (код Лознице) организовао је Географски институт „Јован Цвијић“, САНУ у сарадњи са Центром културе „Вук Караџић“. Међународни научни одбор чине: др Милан Радовановић (Географски институт „Јован Цвијић“, САНУ), др Биљана Апостоловска

Тошевска (Универзитет „Св. Ћирило и Методије“, Географски институт, Македонија), др Јелена Богдановић (Ајова државни универзитет, Одељење за архитектуру, САД), др Јелена Ћалић (Географски институт „Јован Цвијић“, САНУ), др Мирко Грчић (Универзитет у Београду, Географски факултет), др Гаел Хелер (ЦНРС УМР, Француска), др Јоханес Матес (Аустријска академија наука), мр Марко В. Милошевић (Географски институт „Јован Цвијић“, САНУ), др Олга Никонова (Јужно-уралски државни универзитет, Одељење за националну и страну историју, Русија), др Војислав Г. Павловић (Балканолошки институт, САНУ), др Етјен Пигет (Географски институт, Универзитет у Нојшателу, Швајцарска), др Јана Поспишилова (Институт за етнологију Чешке академије наука), др Александра Терзић (Географски институт „Јован Цвијић“, САНУ), др Даница Шантић (Универзитет у Београду, Географски факултет), др Дарко Вуковић (Географски институт „Јован Цвијић“, САНУ).

Организациони одбор чине следећи чланови из Географског института „Јован Цвијић“, САНУ: др Ана Милановић-Пешић, др Јована Бранков др Марија Дробњаковић, мр Марко Филиповић, мр Власта Кокотовић Каназир, др Стефана Матовић, др Милован Миливојевић, др Марко Д. Петровић, Драгољуб Штрбац, др Марко Урошев, др Злата Вуксановић-Мацура. Укључено је неколико чланова организационог одбора из Центра културе „Вук Караџић“, Лозница: Марина Цветановић, мр Снежана Нешковић-Симић, мр Биљана Радичевић, и Александра Пурић из Образовно-културног центра „Вук Караџић“, Тршић.

Пленарну сесију отворили су Етјен Пигет (Швајцарска): „Мета-настичка кретања“: Јован Цвијић и теорије миграција, Јоханес Матес (Аустрија): Мапирање наративних извора & стварање политике: дискурси о пространствима и идентитету кроз преписку Јована Цвијића, Серена Акиаи (Италија): Националне карактеристике балканских кућа: етнографска анализа Стевана М. Станковића: Балканско полуострво Јована Цвијића: позадина. Конференција је имала још четири сесије: 1. Балканско полуострво Јована Цвијића: позадина географских истраживања; 2. Географски фактори социо-политичких и културних процеса на Балканском полуострву; 3. Миграције, насеља и локална архитектура – антропогеографија Балканског полуострва; 4. Етнографски и историјски контекст истраживања Балканског полуострва.

Конференција је завршена с пројекцијом филма о Јовану Цвијићу. Уживали смо у сарадњи и гостопримству наших колега из Географског института и Центра културе „Вук Караџић“, Лозница, као и у обиласку Вукове куће у Тршићу, манастира Троноша и Лознице.

Ирена Цвијановић

**Међународна конференција *Пространства историје и историја пространства: метаморфоза перцепције, сазнања и стварање*,
Државни универзитет Лобачевски
Институт за светску историју Руске академије наука
Нињњи Новгород, Русија 16–17. новембар 2018.**

Пространства историје и историја пространства: метаморфоза перцепције, сазнања и стварање, шеснаеста међународна конференција посвећена професору Николају Петровичу Соколову, одржана је у Институту за међународне односе и светску историју, на Државном универзитету Нињњег Новгорода „Н. И. Лобачевски“ (ННГУ). Универзитет „Лобачевски“ основан је 1916. године, а 1918. године је постао прва високошколска државна институција у СССР-у. Конференцију су организовали Државни универзитет Лобачевски и Институт за светску историју Руске академије наука.

Конференцију је отворио ректор ННГУ проф. др Евгени Владимирович Чупрунов. Конференција је почела са три пленарна предавања која су одржали: Репина Лорина Петровна (Институт за светску историју РАН): *Историја региона, или територија историчара након просторних промена*, проф. др Махлајук Александар Валентинович (ННГУ): *Пространства и пејзажи на „територији историчара“*, и др. Рихтик Михаил Иванович, директор Института за међународне односе и светску историју (ННГУ): *Улога граница у савременој светској политици*.

Конференција је подељена на следеће сесије: 1. Древни Исток и класична Грчка; 2. Хеленизам, римски свет и његова периферија; 3. Опис земаља и људи, обележја и стереотипи „другог“ и сакралног; 4. Путовања у реалности и мислима; 5. Територије академских дискурса и епоха као историјска и културна пространства; 6. Историјска пространства Истока и Запада: слике, сећања, идентитет; 7. Пространства древних царстава: империјални, регионални и локални аспекти.

Учествовало је око 70 научника из Русије, Србије, Аустрије, Италије и Канаде. Издвојила бих неколико аутора: Маслов Артем Николаевич (ННГУ) Кузњецов Андреи Александрович, Джексон Татјана Николајевна (РАН), Вашчева Ирина (ННГУ), Кориаков Дмитри (ННГУ), Медреитер Ирене (Институт у Инсбруку), Махлајук Александар Валентинович (ННГУ), Белов Михаил Валеревич (ННГУ), Дмитри Владимир Алексејевич (Државни универзитет у Пскову). Након мог излагања: „Утицај миграција на промену етничке мапе и стварање земаља на Балканском полуострву“, позвана сам са осталим страним учесницима на разговор у Канцеларију за међународну сарадњу Универзитета Лобачевски. Разговарали смо са

Александром Бедни и Ирином Леоновом о могућностима за заједничке пројекте са колегама из Русије, и уговору о сарадњи између београдског Историјског института и Универзитета Лобачевски.

Ирена Цвијановић

**Међународна научна конференција
Стефан Првовенчани и његово доба
Историјски институт,
Београд 22–23. новембар 2018.**

У организацији Историјског института у Београду, 22. и 23. новембра 2018. године одржана је међународна научна конференција *Стефан Првовенчани и његово доба*. Историјски институт се на тај начин прикључио обележавању два значајна јубилеја – осам стотина година од стварања српске немањићке краљевине и оснивања српске архиепископије. Скуп је одржан у просторијама Српске академије наука и уметности, а поздравне речи присутнима упутио је директор Историјског института у Београду Срђан Рудић. Након тога су уследила запажена излагања архимандрита манастира Студенице Тихона (Ракићевића) које је насловљено *Аскетско поученије и српске владарске идеје у троделном првом слову ктиторског житија Студеничког типика*, а у коме се изучава садржај и структура Студеничког типика односно његовог првог слова, *Житија Св. Симеона* и академика Мирјане Живојиновић под насловом *Велики жупан Стефан Немањић – метох у Хвосну*, у коме се проучава хиландарски метох у Хвосну, важној области средњовековне Србије, који је велики жупан Стефан Немањић даривао манастиру Хиландару, а који је потврдио својом оснивачком повељом за поменути манастир.

Током дводневног рада, у три седнице, представљено је укупно двадесет осам реферата. Поред учесника из Србије, реферате су изложили и учесници из Бугарске, Босне и Херцеговине, Мађарске и Хрватске, а званични језици скупа били су српски и енглески. Циљ организатора био је да се кроз конструктивни дијалог и мултидисциплинарни приступ, будући да су учесници скупа били из разних научних области: историје, историје уметности, археологије, теологије и славистике, пружи јаснија слика српског и европског средњег века чији је заједнички именитељ српски краљ Стефан Првовенчани, препознатљив и као дипломата, храбри ратник, врстан књижевник и светитељ.

Председавајући првој седници били су Атила Барањи и Вујадин Иванишевић. У оквиру ње су своја саопштења изложили научници из Србије: Предраг Коматина на тему *Житије Св. Симеона од Стефана Немањића као извор за хронологију промена на великожупанском престолу*, затим Ивана Коматина са радом под насловом „*И обнови дедовину своју и боље је утврди*“ – *Стефан Немања и Стефан Првовенчани и уобличавање српске државности*; Небојша Порчић са темом *Вукан Немањић – крунисани и миропомазани краљ?*; Ђорђе Бубало са насловом *Још једном о години смрти краља Стефана Првовенчаног*, и Милош Ивановић са радом *Властела у време владавине Стефана Првовенчаног*. Срђан Пириватрић је изложио резултате истраживања на тему *Брак Стефана Немањића и Евдокије Анђео Комнин. Хронологија и историјски контекст уговарања и раскидања једног династичког савеза*, а Бојан Миљковић са насловом *Непозната кћи Стефана Првовенчаног*; Радивој Радић на тему *Један занемарени помен Србије и Ниша из XIII века*, док је Ивелин Иванов представио саопштење на тему *Bulgarian historiography on the military campaign against Serbia in 1214: A reconsideration*. На крају прве седнице уследила је плодносна и жива дискусија.

Друга седница почела је с радом наредног дана, а председавајући су били Ивелин Иванов и Невен Исаиловић. Томаш Керменди прочитао је своје излагање под насловом *The struggle between king Emeric of Hungary and his brother Andrew in Dalmatia and Croatia between 1197 and 1203*. Иван Мајнарић је изложио рад на тему *Панство и шире источнојадранско залеђе у првој четвртини XIII столећа*; затим се обратио Александар Николов са радом *Age of coronations: Bulgaria and Serbia in the papal policy from the end of the 12th century to the middle of the 13th century*. Атила Барањи је изложио рад под насловом *The relations of king Andrew II of Hungary with the Balkans*; затим је уследило излагање Габора Барабаша *A king in Slavonia. Prince Coloman and the south-western part of the Kingdom of Hungary in the 1230s*, те Марте Фонт на тему *Rostislav, dominus de Macho*. Емир О. Филиповић представио је резултате истраживања на тему *Пријестол мојих прародитеља, госпoде српске... Преношење, обнављање или стварање краљевства у Босни 1377. године*; Марија Васиљевић је имала излагање на тему *Краљ у сенци архиепископа: Стварање државе у српској средњовековној историографији*. И овог пута уследила је занимљива и подстицајна дискусија.

Трећа седница одржавала се истог дана у послеподневним часовима, председавали су Емир О. Филиповић и Милош Ивановић. У оквиру ове секције радове су изложили: Јелена Глушац – Утицај „*Законоправила*“ на

стварање симфоничног односа између српске државе и Српске православне цркве у средњем веку; Срђан Шаркић *Кривично-правне одредбе у законодавству Стефана Првовенчаног*; затим Вујадин Иванишевић на тему *Новац у Србији у време првих Немањића*; Владета Петровић је представио резултате истраживања под насловом *Утврђења и градска насеља у доба првих Немањића*; Даница Поповић је излагала на тему *Реликвијарни програм средњовековних владарских ризница – српски приступ у доба првих Немањића*, а затим Милош Живковић на тему *Најстарији живопис Милешево у стилским токовима византијске уметности првих деценија XIII века*, потом Татјана Суботин-Голубовић на тему *Рукопис Руске националне библиотеке F. n. I 68 – најстарији српски Триод (почетак XIII века)*. Љиљана Јухас-Георгиевска је прочитала рад на тему *Краљ Стефан Првовенчани у виђењу српских писаца XIII века*, а Виктор Савић на тему *Из лексике Стефана Првовенчаног*. Као и у претходне две секције и ова последња је дала повода плодносној и занимљивој дискусији.

Имајући у виду иновативност и разноликост свих наведених излагања, која су се у потпуности придржавала научне методологије, може се закључити да је међународна научна конференција *Стефан Првовенчани и његово доба* била успешна и плодносна. Посебно је на скупу била визибилна неометана сарадња и компатибилност домаћих и страних научника, али и отвореност искуснијих, афирмисаних научника за размену идеја, критика и мишљења са млађим колегама. Значај конференције је пре свега у томе што су учињени напори да се нека научна питања разреше, али и у томе што су отворене бројне нове недоумице. Управо због таквог карактера саопштења конструктивни дијалози често су прелазили у живе дискусије, што је скуп учинило динамичнијим. Коначну и потпуну слику о научним резултатима скупа пружиће зборник радова чије је издање Организациони одбор скупа најавио за наредну годину. На основу онога што је изложено на конференцији верујемо да ће то бити важан и успешан историографски резултат.

Ивана Коматина

БИБЛИОГРАФИЈЕ

Библиографија проф. др Јадрана Ферлуге

Schriftenverzeichnis Jadran Ferluga

Ова библиографија први пут целовито приказује научно дело Јадрана Ферлуге (13. II 1920, Трст – 27. I 2004, Пиран), истакнутог југословенског и светског византолога, професора универзитета у Београду (1951–1971) и Минстеру (Westfälische Wilhelms-Universität zu Münster, 1971–1985). Сачинили смо је са жељом да послужи очувању сећања на једно изузетно научно дело и његовој будућој ревалоризацији.

При састављању смо се, као основном, користили Prinzing-овим *Schriftenverzeichnis Jadran Ferluga* (Münster, 1985), као и рукописном, коментарисаном аутобиблиографијом Ј. Ферлуге из 1983. године. Принцингов попис допунили смо с неколико изостављених библиографских јединица и исправили незнатне омашке, па смо ту основу надоградили пописом свих радова проф. Ферлуге штампаних до 1998. и уз то је снабдели неопходним аотацијама. Такође, библиографију смо снабдели и избором из литературе о Јадрану Ферлуги.

1948.

1. Византијски сборник, Москва – Ленинград, 1945, Историски гласник 2 (1948) 96–98.

1949.

2. Тршћански Срби и Први српски устанак, у: *Научни прилози студената Филозофског факултета*, Београд 1949, 81–93 (у сарадњи са Б. Храбаком).

1953.

3. Ниже војно-административне јединице тематског уређења, Зборник радова Византолошког института 2 (1953) 61–98.
4. Римска окупација Истре, НИИ (Београд), 9. VIII 1953, II, 136.
5. F. Cusin, Venti secoli di bora sul Carso e sul golfo, Trieste 1952, Историски гласник 1–2 (1953) 102–107.

6. St. Runciman, A History of the Crusades, I, Cambridge 1952, Историски гласник 3–4 (1953) 123–124.

1954.

7. Прокопије из Цезареје, Историски преглед 4 (1954) 54–59.
8. Тршћански Срби и устанак. Уз стопедесетогодишњицу Првог српског устанка, Борба (Београд), 23. III 1954, XIX, 69.

1955.

9. Време постанка теме Далмације (Sur la date de la création du thème de Dalmatie), Зборник Филозофског факултета 3 (1955) 53–67.
10. Арапи и Јужни Словени, 1. Политички односи, *Enciklopedija Jugoslavije* 1, Zagreb 1955, 149–150.

*** Приказана је историја односа од VII до поч. XIII века.

1956.

11. Прилог датирању Платног списка стратега у „De caerimoniis aulae byzantinae“ (Sur la date de la composition de la liste des traitements des stratèges „De caerimoniis aulae byzantinae“), Зборник радова Византолошког института 4 (1956) 63–71.
12. *Zgodovinski časopis*, I–VIII (Ljubljana 1947–1954), Историски гласник 2 (1956) 121–129.

1957.

13. *Византиска управа у Далмацији* (L’administration byzantine en Dalmatie), Београд 1957, XIII, 169 (Српска академија наука. Посебна издања, књ. ССХ-СI; Византолошки институт, књ. 6).
*** Докторска дисертација, одбрањена на Филозофском факултету у Београду 21. априла 1956.
14. L’archontat de Dalmatie, *Actes du Xe Congrès international des études byzantines*, Istanbul 1957, 307–315.
15. Архонтат Далмације, Византијски временник, н.с., 12 (1957) 46–52.
*** Превод рада No. 14.

1958.

16. *Zgodovinski časopis*, IX, 1955, Историски гласник 1–2 (1958) 190–196.

1959.

17. Кекавмени и његово дело као извор за прошлост наших народа, *Historijski pregled* 2 (1959) 138–143.

18. Прилог изучавању феудализма у Византији од XI до XIII века, Гласник САН, XI, 4 (1959) 467–468.

*** Аугореферат о раду No. 20.

1960.

19. Византиска Истра, НИИ, 10. VII 1960, X, 496.

1961.

20. La ligesse dans l'Empire byzantin. Contribution à l'étude de la féodalité à Byzance, Зборник радова Византолошког института 7 (1961) 97–123.

*** Тема овог рада била је предмет ауторовог саопштења на XI Међународном конгресу византолога у Минхену, у септембру 1958.

1962.

21. Kumani, *Enciklopedija Jugoslavije* 5, Zagreb 1962, 449.

22. Dvanaesti međunarodni kongres vizantologa, *Jugoslovenski istorijski časopis*, n.s., 1 (1962) 137–144.

1963.

23. Кекавмен и његови извори (Kekaumenos and his Sources), Зборник Филозофског факултета у Београду VII–1 (Споменица Виктора Новака) (1963) 185–196.

1964.

24. О неким аспектима изградње тематског уређења на Балканском полуострву (Su alcuni aspetti dello sviluppo dei temi nella Penisola Balcanica), Зборник Филозофског факултета у Београду VIII–1 (Споменица Михаила Динића) (1964) 131–143.

25. Драч и Драчка област пред крај X и почетком XI века (Durazzo e la sua regione nella seconda metà del secolo X e nella prima del secolo XI), Зборник радова Византолошког института VIII–2 (Mélanges G. Ostrogorsky II) (1964) 117–132.

26. Sur la date de la création du thème de Dyrhachion, *Actes du XIIe Congrès international des études byzantines, Ochride 10–16 septembre 1961*, t. 2, Beograd 1964, 83–92. [Уп. No. 25]

1965.

27. Nestor letopisac, *Enciklopedija Jugoslavije* 6, Zagreb 1965, 280.

28. Povelja, *ibidem*, 576–577.

29. Prokić Božidar, *ibidem*, 624.

30. Pronija, *ibidem*, 626.

1966.

31. *Византијски извори за историју народа Југославије*, т. 3, Београд 1966 (Византолошки институт. Посебна издања, књ. 10). (*Fontes byzantini historiam populorum Jugoslaviae spectantes*, т. III).

Ј. Ферлуга превео је и снабдео коментарима следеће изворе:

а) Спискови (тактикони) византијских достојанственика, 1–4.

б) Лав Ђакон, 13–21.

ц) Јован Скилица, 51–172.

д) Кекавмен, 189–217

32. *Крсташки походи*, Београд: Завод за издавање уџбеника, 1966, 66 стр. (Библиотека приручне литературе за ученике основне школе)

33. Le soulèvement des Comitopoules, Зборник радова Византолошког института 9 (1966) 75–84.

34. Време подизања цркве св. Ахилеја на Преспи (La date de la construction de l'église de St. Achillée de Prespa), Зборник за ликовне уметности 2 (1966) 3–7.

1967.

35. Vizantija i Zadar (The Byzantine Empire and the City of Zadar), *Zadarska revija* 2–3 (1967) 129–143.

*** Реферат на симпозијуму посвећеном 900-годишњици самостана Св. Марије, одржаном у Задру 1966.

36. John Scylitzes and Michael of Devol, Зборник радова Византолошког института 10 (1967) 163–170. [Уп. No. 31 ц]

1968.

37. Византија и постанак најранијих јужнословенских држава (Bisanzio e la formazione dei primi stati degli Slavi del sud), Зборник радова Византолошког института 11 (1968) 55–66.

38. Ravenski egzarhat, *Enciklopedija Jugoslavije* 7, Zagreb 1968, 51–52.

39. Samuilo, *ibidem*, 131–132.

40. Simokata Teofilakt, *ibidem*, 196.

41. Skilica Jovan, *ibidem*, 209.

1970.

42. La Dalmazia fra Bisanzio, Venezia e l'Ungheria ai tempi di Manuele Comneno, *Studi Veneziani* 12 (1970) 63–83.

43. Les insurrections des Slaves de la Macédoine au XIe siècle, u: *La Macédoine et les Macédoniens dans le passé*, Скопје 1970, 71–84.

*** Рад и публикација намењени за Међународни конгрес историчара у Москви 1971.

44. Листа адреса за стране владаре из Књиге о церемонијама (*L'elenco dei regnanti stranieri nel Libro delle ceremonie*), Зборник радова Византолошког института 12 (1970) 157–178.

45. Aleksandr Petrovič Každan, *Vizantijskaja kul'tura (X–XII vv.)* [Die byzantinische Kultur (X.–XII. Jahrhundert)], *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas* 18 (1970) 439–440.

1971.

46. Византијско царство и јужнословенске државе од средине IX до средине X века (*L'impero bizantino e gli stati degli Slavi del sud dalla metà del sec. IX alla metà del sec. X*), Зборник радова Византолошког института 13 (1971) 75–107.

1972.

47. *L'aristocratie byzantine en Morée au temps de la conquête latine*, *Byzantinische Forschungen* 4 (1972) 76–87.

1974.

48. *Bisanzio. Società e stato*, Firenze 1974, 137. (Scuola aperta / Storia, 50)

*** Први део књиге је кратка историја византијске државе, следи преглед основне библиографије, а други део садржи документацију која је у функцији текста.

49. *La ligesse dans l'empire byzantine*, u: *Le féodalisme à Byzance. Problèmes du mode de production de l'empire byzantin*, Paris 1974, 171–193 (*Recherches internationales à la lumière du marxisme*, No. 79, 2)

*** Са извесним скраћењима прештампан рад No. 20.

50. Почети једне византијске аристократске породице – Аргири (*Die Beginne einer byzantinischen aristokratischen Familie – die Arguren*), Зборник Филозофског факултета у Београду XII–1 (Споменица Георгија Острогорског) (1974) 153–167.

1975.

51. *Le clisure bizantine in Asia Minore*, Зборник радова Византолошког института 16 (1975) 9–23.

1976.

52. *Byzantium on the Balkans. Studies on the Byzantine Administration and the Southern Slavs from the VIIth to the XIIth Centuries*, Amsterdam: Adolf M. Hakkert Publisher, 1976, XV, 467 str.

Preface / Georg Ostrogorsky, pp. IX–XII.

- Прештампане су следеће студије: Quelques aspects du développement du système des thèmes dans la péninsule des Balkans (превод No. 24); Militärisch-administrative Einheiten geringeren Ranges der Themenverfassung. Ein Beitrag zur Geschichte der älteren Themenordnung (VII.–X. Jahrh.) (превод No. 3); Le clisure byzantine in Asia Minore (No. 51); Sur la date de la composition de la liste des traitements des stratèges dans „De caerimoniis aulae byzantinae“ (превод No. 11); Les îles dalmates dans l'Empire byzantine (No. 55); L'archontat de Dalmatie (No. 14); L'administration byzantine en Dalmatie (résumé No. 13); Tema Dalmacija (превод поглавља из No. 13); Bisanzio e Zara (превод No. 35); La Dalmazia fra Bisanzio, Venezia e l'Ungheria ai tempi di Manuele Comneno (No. 42); Sur la date de la création du thème de Dyrrachium (No. 26); Durazzo e la sua regione nella seconda metà del secolo X e nella prima del secolo XI (превод No. 25); Byzanz und die Bildung der frühesten südslavischen Staaten (превод No. 37); Die Adressenliste für auswärtige Herrscher aus dem Zeremonienbuch Konstantin Porphyrogenetos (превод No. 44); Das byzantinische Reich und die südslavischen Staaten von der Mitte des IX. bis zur Mitte des X. Jahrhunderts (превод No. 46); John Scylitzes and Michael of Devol (No. 36); Le soulèvement des Comitopoules (No. 33); La date de la construction de l'église de St. Achillée de Prespa (превод No. 34); Kékauménos et ses sources (превод No. 23); Les insurrections des Slaves de la Macédoine au XIe siècle (No. 43); La ligesse dans l'Empire Byzantin. Contribution à l'étude de la féodalité à Byzance (No. 20); L'aristocratie byzantine en Morée au temps de la conquête latine (No. 47).
53. G. Ostrogorsky, Zur byzantinischen Geschichte. Ausgewählte kleine Schriften, Darmstadt 1973; Ders., Byzanz und die Welt der Slawen. Beiträge zur Geschichte der byzantinisch-slavischen Beziehungen, Darmstadt 1974, Jahrbücher für Geschichte Osteuropas 24 (1976) 561–565.
54. A. P. Kashdan, Byzanz und seine Kultur, Berlin 1973, Jahrbücher für Geschichte Osteuropas 24 (1976) 622.
- 1977.
55. Les îles dalmates dans l'empire byzantine, Byzantinische Forschungen 5 (1977) 35–71.
*** Претходно штампано у No. 52.
56. Aristocrazia bizantina e crociati agli inizi del secolo XIII, u: *Östliches Europa. Spiegel der Geschichte. Festschrift für Manfred Hellmann zum 65. Geburtstag*, Wiesbaden 1977, 108–124.
*** Аутор је овај рад сопштио на XV Међународном конгресу византолога у Атини, 1976.
57. *Adria, Lexikon des Mittelalters*. Bd. 1, München und Zürich: Artemis Verlag, 1977, stb. 166.
58. Georg Ostrogorsky (1902–1976), Jahrbücher für Geschichte Osteuropas 25 (1977) 632–636.
- 1978.
59. *L'amministrazione bizantina in Dalmazia*, Venezia 1978, 297 str. (Deputazione di storia patria per le Venezie. Miscellanea di studi e memorie, Vol. 17)
*** Допуњено и проширено издање књиге „Византијска управа у Далмацији“ из 1957. Редакцију италијанског текста обавио Silvio Bernardinello.

60. Dignitari e funzionari bizantini, *Rivista storica italiana* 90 (1978) 810–817.
 *** Поводом публикације N. Oikonomidesa, „Les listes de préseance byzantines des IXe et Xe siècles“ (Paris 1972).
61. Византијско племство и крсташи почетком XIII века (Aristocrazia bizantina e crociati agli inizi del secolo XIII), Зборник радова Византолошког института 18 (1978) 111–129.
 *** Превод рада No. 56.
62. Z. V. Udal'cova, Idejno-političeskaja bor'ba v rannej Vizantii, Moskau 1974, *Byzantinische Zeitschrift* 71 (1978) 104–107.
63. Un maestro: Georg Ostrogorsky, *Rivista storica italiana* 90 (1978) 160–164.
 *** Превод рада No. 58.

1979.

64. Quelques problèmes de politique byzantine de colonisation au XIe siècle dans les Balkans, *Byzantinische Forschungen* VII (1979) 37–56.
65. Serben, Türken und Byzantiner von der Türkischen eroberung Kallipolis' (1354) bis zur Schlacht an der Marica (1371), u: *Byzance et les Slaves. Etudes de Civilisation. Mélanges Ivan Dujčev*, Paris: Association des amis des études archéologiques des mondes byzantino-slaves et du christianisme oriental, [1979] 165–174.
66. (sa Manfredom Hellmannom) Das „Glossar zur frühmittelalterlichen Geschichte im östlichen Europa“. Ein Projekt der Universitäten Giessen und Münster, *Jahrbuch der historischen Forschung*, 1979, 42–44.
67. Archon, *Lexikon des Mittelalters*. Bd. 1, 1979, stb. 911.
68. Argyroi, *ibidem*, stb. 924–925.
69. K. Jireček, *Istorija Srba*. 2. isprav. i dop. izd. (Geschichte der Serben, 2. verb. u. erw. Aufl.) Band 1–2. Nachtrag von R. Mihaljčić, Beograd 1978, *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas* 27 (1979) 148.
70. D. Obolensky, *The Byzantine Commonwealth. Eastern Europe 500–1453*. London 1971, *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas* 27 (1979) 573–576.

1980.

71. Die Chronik des Priesters von Diokleia als Quelle für die byzantinische Geschichte, *Byzantina* 10 (1980) 431–460.
72. Dalmatien. Wandlung eines verwaltungsgeographischen Terminus in den byzantinischen Quellen des 12. Jahrhunderts, u: *Europa Slavica – Europa Orientalis. Festschrift für Herbert Ludat zum 70. Geburtstag*, hrsg. von Klaus-Detlev Grothusen und Klaus Zernack, Berlin 1980 (Giessener Abhandlungen zur Agrar- und Wirtschaftsforschung des europäischen Ostens, Bd. 100) 341–353.

73. Византијске војне операције против Угарске у току 1166. године (Die byzantinische Kriegsführung gegen Ungarn im Jahre 1166), Зборник радова Византолошког института 19 (1980) 157–165.

74. Арапско-југославенски (југословенски) односи. Политички и економски односи, *Енциклопедија Југославије* 1, Загреб 1980², 213–214. [Уп. No. 10]

1981.

75. Prosopographisches Lexikon der Palaiologenzeit. Erstellt von Erich Trapp unter Mitarbeit von Rainer Walther und Hans-Veit Beyer (Österreichische Akademie der Wissenschaften. Veröffentlichungen der Kommission für Byzantinistik I/1–4), Wien 1976–1980, Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik 30 (1981) 377–379.

1982.

76. Archon. Ein Beitrag zur Untersuchung der südslavischen Herrschertitel im 9. und 10. Jahrhundert im Lichte der byzantinischen Quellen, u: *Tradition als historische Kraft. Interdisziplinäre Forschungen zur Geschichte des frühen Mittelalters*, hrsg. von Norbert Kamp und Joachim Wollasch, Berlin – New York 1982, 254–266.

77. Byzantinisches Reich. D. Byzanz und das Südöstliche Europa, *Lexikon des Mittelalters*, Bd. 2, 1982, stb. 1275–1294.

78. Prosopographisches Lexikon der Palaiologenzeit. Erstellt von Erich Trapp unter Mitarbeit von Rainer Walther und Hans-Veit Beyer (Österreichische Akademie der Wissenschaften. Veröffentlichungen der Kommission für Byzantinistik I/1–4), Wien 1976–1980, *Rivista storica italiana* 94 (1982) 548–552.

*** Превод No. 75.

79. St. Runciman, *The First Crusade*, Cambridge, University Press, 1980, *Rivista storica italiana* 94 (1982) 542–546.

1983.

80. Gli Slavi del Sud ed altri gruppi etnici di fronte a Bisanzio, u: *Gli Slavi occidentali e meridionali nell'alto medioevo*, Spoleto 15–21 aprile 1982, Spoleto 1982 (Settimane di studio del Centro italiano di studi sull'alto medioevo, XXX) 303–343; на стр. 345–352 дискусија о реферату Ј. Ферлуге.

81. I confini dell'Impero romano d'Oriente: Nozione e realtà, u: *Popoli e spazio romano tra diritto e profezia. Atti del III Seminario internazionale di studi storici „Da Roma alla terza Roma“*, 21–23 Aprile 1983, Roma 1983, 365–400.

82. (sa Manfredom Hellmannom) Materiali per l'etnogenesi degli Slavi, *Rivista storica italiana* 95 (1983) 233–236.

*** Превод рада No. 66.

83. Charsianon, *Lexikon des Mittelalters*. Bd. 2, 1983, stb. 1736–1737.
84. Choniates, Niketas, *Ibidem*, stb. 1875–1877.
85. Chronik von Morea, *Ibidem*, stb. 2029–2030.
86. D. Obolensky, *The Byzantine Inheritance of Eastern Europe*, London 1982 (Variorum Reprints), *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas* 31 (1983) 565–568.

1984.

87. Untersuchungen zur byzantinischen Ansiedlungspolitik auf dem Balkan von der mitte des 7. bis zur mitte des 9. Jahrhunderts, *Зборник радова Византолошког института* 23 (1984) 49–61.
88. *Istorija srpskog naroda*. Band 1: *Od najstarijih vremena do Maričke bitke (1371)* [Von der Urgeschichte bis zur Schlacht an der Marica]; Band 2: *Doba borbi za očuvanje i obnovu države (1371–1537)* [Die Zeit der Kämpfe zur Erhaltung und Erneuerung des Staates]. Srpska književna zadruga, Beograd 1981 und 1982, VIII, 701 S. und 596 S., *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas* 32 (1984) 143–147.

1985.

89. Byzanz auf dem Balkan im frühen Mittelalter, *Südost-Forschungen* 44 (1985) 1–16.
*** Опроштајно универзитетско предавање, одржано 8. фебр. 1985. у аули дворца Вестфалијског Вилхелмовог универзитета у Минстеру.
90. Aufstände im byzantinischen Reich zwischen den Jahren 1025 und 1081. Versuch einer Typologie, *Rivista di studi bizantini e slavi*, vol. 5 (1985) 137–165.
91. Roberto Cessi e la storia bizantina, *Archivio Veneto*, vol. 125, 1985, 183–201.

1986.

92. (заједно са Alain Ducellier и Michel Kaplan) Chapitre 2. Les facteurs de dissociation, u: Alain Ducellier (ed.), *Byzance et le monde orthodoxe*, Paris: Armand Colin, 1986, 1996², 2006³, str. 57–119.
92a. (заједно са Alain Ducellier, Jean-Pierre Arrignon и Antonio Carile) Chapitre 3. La guerre et les affaires extérieures, u: *ibidem*, str. 123–173.
92b. (заједно са Alain Ducellier, Jean-Pierre Arrignon и Michel Kaplan) Chapitre 5. Les renouvellements idéologiques, u: *ibidem*, str. 223–295.
93. Драч и његова област од VII до почетка XIII века (Durrhachion und sein Gebiet vom 7. bis zum 13. Jahrhundert), Глас Српске академије наука и уметности, CCCXLIII, Одељење историјских наука, књ. 5, 1986, 66–132. [Уп. No. 25]
*** Рад писан средином 60-их година 20. века за (необјављену) публикацију о историји албанског народа, овде допуњен новим резултатима науке, новијом литературом и ауторовим новим схватањима и идејама.

94. Durazzo bizantina e gli Slavi nella Cronaca del Prete Diocleate dalla metà del secolo XI alla metà del XII, u: *Studi albanologici, balcanici, bizantini e orientali in onore Giuseppe Valentini*, Firenze 1986, 65–74. [Уп. No. 71]
95. Vie e metodi dell’espansione politica e culturale bizantina nei Balcani dalla metà del secolo VII ai primi decenni dell’XI, Syculorum Gymnasium, N.S.a. XXXIX n. 1–2 (gennaio-dicembre), 1986, 59–72.
 *** Саопштење на I Конгрессо Интернационале ди Студи кристианобизантини „Консервационе е инновационе nella tradizione culturale e linguistica greca dal IV al XII secolo“, Enna, 22–25 ottobre 1983.
96. Dalmatien. II. Geschichte und Wirtschaftsgeschichte im Mittelalter, *Lexikon des Mittelalters*. Bd. 3, 1986, stb. 444–454.
97. David Dis(h)ypatos, *ibidem*, stb. 605–606.
98. Deabolis. [2] Byzantinische Festung, *ibidem*, stb. 609.
99. Deabolis, Vertrag von, *ibidem*, stb. 609–610.
100. Demetrios Palaiologos, *ibidem*, stb. 689–690.
101. Demetrios von Montferrat, *ibidem*, stb. 690.
102. Dydimoteichon (Demotiko). 1. Byzantinische Periode, *ibidem*, stb. 983.
103. Diözese. II. Byzantisches Reich, *ibidem*, stb. 1098–1099.
104. Drau, *ibidem*, stb. 1368–1369.
105. Drungarios, *ibidem*, stb. 1416.
106. Edessa, *ibidem*, stb. 1565–1567.
107. Edessa (Türkei), *ibidem*, stb. 1567–1569.
108. Ekthesis nea, *ibidem*, stb. 1774.
109. Ekthesis pisteōs, *ibidem*, stb. 1774.
- 1987.
110. Navigation et commerce dans l’Adriatique aux VIIe et VIIIe siècle, u: *Byzance – Italie. Mélanges reunis en l’honneur de M. Freddy Thiriet*, Amsterdam: Hakkert, 1987, 39–51.
111. Pota in metode bizantinske politične in kulturne ekspanzije na Balkanu od srede VII. do prvih desetletij XI. stoletja (Vie e metodi dell’espansione politica e culturale bizantina nei Balcani dalla metà del secolo VII ai primi decenni dell’XI), *Zgodovinski časopis* 41 (1987), 4, 573–583.
 *** Превод рада No. 95.
112. Der byzantinische Handel nach dem Norden im 9. und 10. Jahrhundert, u: *Untersuchungen zu Handel und Verkehr der vor- und frühgeschichtlichen Zeit in Mittel- und Nordeuropa*. Teil IV. *Der Handel der Karolinger- und Wikingerzeit*. Bericht über die Kolloquien der Kommission für die Altertumskunde Mittel- und Nordeuropas in den Jahren 1980 bis 1983, hrsg. von Klaus Düwel, Herbert Jankuhn,

Herald Siems und Dieter Timpe, Göttingen 1987, 616–642. (Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften in Göttingen. Philologisch-Historische Klasse – Dritte Folge – Nr. 156)

*** Реферат одржан 1982. г.

113. Partis et courants politiques aux cours balkaniques vers le milieu du XV siècle, *Byzantinische Forschungen XI* (1987) 315–346.

*** Реферат прочитан на „Symposion byzantinon“ у Стразбуру, 1982.

114. Überlegungen zur Geschichte der byzantinischen Provinz Istrien, *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas* 35 (1987) 164–173.

1988.

115. L'Italia bizantina dalla caduta dell'Esarcato di Ravenna alla metà del secolo IX, u: *Bisanzio, Roma e l'Italia nell'alto medioevo. 3–9. aprile 1986*, Spoleto: Centro italiano di studi sull'alto medioevo, 1988, 169–193. (= Settimane di studio del Centro italiano di studi sull'alto medioevo, 34)

116. Der byzantinische Handel auf der Balkanhalbinsel vom VII. bis zum Anfang des XIII. Jahrhunderts, u: *Papers Presented at the Vth International Congress of South-East European Research Studies, Held in Belgrade, 11th–16th September, 1984*, Skopje: Institute of National History, 1988, 31–52.

117. Kolonizacijska politika bizantinske oblasti od VII. do XIII. stoletja (La politica di colonizzazione del governo bizantino dal VII al XII secolo), *Zgodovinski časopis* 42 (1988), 1, 13–26. [Уп. No. 87]

118. Byzance et les Balkans vers la fin du XIIe siècle (Византија на Балкану крајем XII века), у: *Студеница и византијска уметност око 1200. године. Међународни научни скуп поводом 800 година манастира Студенице и стогодишњице САНУ, септембар 1986*, ур. Војислав Кораћ, Београд 1988, 17–24. (= Научни скупови САНУ, књ. 41; Одељење историјских наука, књ. 11)

119. Tebe bizantina nel XII secolo. Riassunto, u: *Επετηρίς της Εταιρείας Βοιωτικών Μελετών*, Α' 1, (Διεθνές συνέδριο Βοιωτικών Μελετών (1 ; Θήβα ; 1986), 1988, 708.

*** Текст овог реферата у целини је штампан у No. 135.

1989.

120. Eudokia Makrembolitissa, *Lexikon des Mittelalters*. Bd. 4, 1989, stb. 74–75.

121. Eudokia, jüngste Tochter von Alexios III, *ibidem*, stb. 75.

122. Eunapios von Sardes, *ibidem*, stb. 97–98.

123. Eunuchen. II. Spätantike und Byzanz, *ibidem*, stb. 100–102.

124. Exarch, Exarchat, *ibidem*, stb. 151–155.

125. Exkubiten, *ibidem*, stb. 170–171.

126. Gottfried der Mönch (Goisfridus Monachus) (+ 1124), *ibidem*, stb. 1604.

1990.

127. (заједно са Alain Ducellier и Michel Kaplan) Kapitel 2: Die Ursachen des Niedergangs, u: Alain Ducellier (Hrsg.), *Byzanz. Das Reich und die Stadt*, Campus Verlag • Frankfurt/New York ; Editions de la Maison des Sciences de l'Homme • Paris, 1990, 2000², 69–147.

*** Превод дела: A. Ducellier, *Byzance et le monde orthodoxe*, Armand Colin, Paris 1986.

127a. (заједно са Alain Ducellier, Jean-Pierre Arrignon и Antonio Carile) Kapitel 3: Krieg und Aussenpolitik, u: *ibidem*, 151–209.

127b. (заједно са Alain Ducellier, Michel Kaplan и Jean-Pierre Arrignon) Kapitel 5: Ideologische Erneuerung, u: *ibidem*, 269–357.

128. *Bizantinska družba in država*, Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 1990, 1996², 59 str., 3 istor. karte. [Уп. No. 48.]

*** Предавања студентима историје, археологије и класичне филологије Филозофског факултета у Љубљани, 23–27. октобра 1989. За штампу припремио др Петер Штих.

129. Bizanc na Jadranu (6.–13. stoletje)[Bisanzio e l'Adriatico (VI–XIII sec.)], *Zgodovinski časopis* 44 (1990), 3, 363–385.

*** Предавање у Историјском друштву у Љубљани, 27. октобра 1989.

130. Die Geschichte der Südslaven und die Byzantinistik, *Byzantinische Forschungen* 15 (1990) 345–360.

1991.

131. Византија и Јадранско море. Размишљања на тему (*Byzance et la mer Adriatique. Reflexions sur ce thème*), Зборник радова Византолошког института 29–30 (Иванки Николајевић у знак поштовања и сећања) (1991) 29–44.

132. L'esarcato, u: *Storia di Ravenna. Vol. II, 1: Dall'età bizantina all'età ottoniana. Territorio, economia e società*. A cura di Antonio Carile, Ravenna 1991, 351–377.

132a. L'organizzazione militare dell'esarcato, u: *Storia di Ravenna. Vol. II, 1: Dall'età bizantina all'età ottoniana. Territorio, economia e società*. A cura di Antonio Carile, Ravenna 1991, 379–387.

133. Istrien. В. Geschichte, *Lexikon des Mittelalters*. Bd. 5, 1991, stb. 701–705.

[Уп. No 114 и No. 138]

134. *Tebe bizantina quale centro economico nel XII secolo*, *Rivista di Bizantinistica* I, 4, (Bologna, 1991) 19–29.

*** Текст реферата прочитаног на скупу у Теби од 10. до 14. септ. 1986. Уп. No. 119.

135. L'Adriatico nell'alto medioevo negli studi di Agostino Pertusi, *Rivista di bizantinistica*, vol. 1, fasc. 1 (Bologna, 1991) 45–61.

*** Саопштење на научном скупу у Болоњи, у априлу 1989.

1992.

136. *Untersuchungen zur byzantinischen Provinzialverwaltung. VI–XIII Jahrhundert. Gesammelte Aufsätze*, Amsterdam: Adolf M. Hakkert Publisher, 1992, VIII, 727 str.

Прештампане су следеће студије: I confini dell'Impero romano d'Oriente: Nozione e realtà (No. 81); Byzanz auf dem Balkan im frühen Mittelalter (No. 89); Gli Slavi del Sud ed altri gruppi etnici di fronte a Bisanzio (No. 80); Archon. Ein Beitrag zur Untersuchung der südslavischen Herrschertitel im 9. und 10. Jahrhundert im Lichte der byzantinischen Quellen (No. 76); Byzance et les Balkans vers la fin du XIIe siècle (No. 118); Der byzantinische Handel nach dem Norden im 9. und 10. Jahrhundert (No. 112); Der byzantinische Handel auf der Balkanhalbinsel vom VII. bis zum Anfang des XIII. Jahrhunderts (No. 116); Die byzantinischen Provinzstädte im 11. Jahrhundert (No. 153); Aufstände im byzantinischen Reich zwischen den Jahren 1025 und 1081. Versuch einer Typologie (No. 90); Untersuchungen zur byzantinischen Ansiedlungspolitik auf dem Balkan von der mitte des 7. bis zur mitte des 9. Jahrhunderts (No. 87); Quelques problèmes de politique byzantine de colonisation au XIe siècle dans les Balkans (No. 64); Die byzantinische Kriegsführung gegen Ungarn im Jahre 1166 (срп. верзија No. 73 са немачким резимеом); Die Beginne einer byzantinischen aristokratischen Familie – die Argiroi (немачки резиме No. 50); Das Adriatische Meer im Frühmittelalter (рад у рукопису, касније објављен као No. 154); L'Italia bizantina dalla caduta dell'Esarcato di Ravenna alla metà del secolo IX (No. 115); Roberto Cessi e la storia bizantina (No. 91); L'Adriatico nell'alto medioevo negli studi di Agostino Pertusi (No. 135); Überlegungen zur Geschichte der byzantinischen Provinz Istrien (No. 114); L'Istria tra Giustiniano e Carlo Magno (No. 138); Navigation et commerce dans l'Adriatique aux VIIe et VIIIe siècle (No. 110); Dalmatien. Wandlung eines verwaltungsgeographischen Terminus in den byzantinischen Quellen des 12. Jahrhunderts (No. 72); Dyrrhachion und sein Gebiet vom 7. bis zum 13. Jahrhundert (превод No. 93); Durazzo bizantina e gli Slavi nella Cronaca del Prete Diocleate dalla metà del secolo XI alla metà del XII (No. 94); Die Chronik des Priesters von Diokleia als Quelle für die byzantinische Geschichte (No. 71); Tebe bizantina quale centro economico nel XII secolo (No. 134); Serben, Türken und Byzantiner von der Türkischen erobierung Kallipolis' (1354) bis zur Schlacht an der Marica (1371) (No. 65); Partis et courants politiques aux cours balkaniques vers le milieu du XV siècle (No. 113); Die Geschichte der Südslaven und die Byzantinistik (No. 130).

137. *Veneziani fuori Venezia, u: Storia di Venezia. Dalle origini alla caduta della Serenissima. Vol. I: Origini – Età ducale*. A cura di Lellia Cracco Ruggini, Massimiliano Pavan e Giorgio Cracco, Gherardo Ortalli, Roma: Istituto della Enciclopedia italiana, 1992, 693–722.

138. L'Istria tra Giustiniano e Carlo Magno (Istra med Justinijanom in Karlom Velikim), *Arheološki vestnik* 43 (1992) 175–190.

*** Предавање одржано по позиву средњовековне секције Словенског археолошког друштва и Регионалног музеја у Копру, 1. јуна 1990. у Пирану. Словенски résumé сачинио Матеј Жупанчич. Штампано и у No. 136.

1993.

139. Mercati e mercanti fra Mar Nero e Adriatico. Il commercio nei Balcani dal VII all'XI secolo, u: *Mercati e mercanti nell'Alto Medioevo: l'area euroasiatica e l'area mediterranea*. XL Settimana di studi del Centro italiano di studi sull'alto medioevo (Spoleto, 23–29 aprile 1992), Spoleto, 1993, 443–489.

140. L'Impero bizantino nel giudizio dei Veneziani fino alla IV crociata, *Rivista storica italiana* 105 (1993) 5–35.
141. Mardaiten, *Lexikon des Mittelalters*. Bd. 6, 1993, stb. 229.
142. Maximianus, Bischof von Ravenna (498/99–556/57), *ibidem*, stb. 419–420.
143. Melingoi, *ibidem*, stb. 494–495.
144. Narentaner, *ibidem*, stb. 1023.
145. Nikephoritzes, *ibidem*, stb. 1155.
146. Nikephoros III. Botaneiates, byz. Kaiser (1078–1081), *ibidem*, stb. 1157.
147. Odeljan, Peter, *ibidem*, stb. 1346.
148. Phokas, Byzantinischer Kaiser (602–610), *ibidem*, stb. 2108.

1994.

149. Cecaumeno e le sue notizie sull'Italia, u: *Σύνδεσμος. Studi in onore di Rosario Anastasi*, vol. II. Facoltà di Lettere e Filosofia, Università di Catania, 1994, 169–182.

1995.

150. Bisanzio, u: *Storia d'Europa*. Vol. 3 : *Il Medioevo (secoli V–XV)*. A cura di Gherardo Ortalli, Torino: Giulio Einaudi Editore, 1995, 219–294. (Grandi opere.)
151. Bizantinsko podeželje v „Spominih in nasvetih“ tesalskega veleposestnika XI. stoletja (Das Byzantinische Ländliche Gebiet in den „Erinnerungen und Ratschlägen“ eines Thessalischen Grossgrundbesitzers des 11. Jahrhunderts), *Zgodovinski časopis* 49 (1995), 2, 159–174.
*** Предавање на одсеку за историју Филозофског факултета у Љубљани 22. маја 1992.
152. I primi Veneziani nell' Impero bizantino (Sec. IX–XIII). Sommàrio, u: *Επετηρίς της Εταιρείας Βοιωτικών Μελετών*, Β' 1, (Διεθνές συνέδριο Βοιωτικών μελετών, Λιβαδειά, 6–10 Σεπτεμβρίου 1992), 1995, 539–540.
*** Текст овог реферата у целини је штампан у No. 137

1998.

153. Die byzantinischen Provinzstädte im 11. Jahrhundert, u: J. Jarnut – P. Johanek (Hrsg.) *Die Frühgeschichte der europäischen Stadt im 11. Jahrhundert*, Köln-Wien: Böhlau Verlag, 1998, 359–374. (= Städteforschung, Reihe A: Darstellungen, Bd. 43)
*** Рад, у скраћеном облику, саопштен као реферат на симпозијуму „Die europäische Stadt im 11. Jahrhundert“, одржаном у Падерборну, 10–15. децембра 1989. Претходно, из рукописа, штампан у No. 136.
154. (заједно са Ignacijem Vojeom) *Adriatisches Meer. Geschichte*, u: *Enzyklopädie zur Geschichte des östlichen Europa : (6. – 13. Jahrhundert)*, Greifswald : [s.n.], 1998.

*** Рад написан у другој половини 80-их година 20. века. Претходно, из рукописа, штампан у No. 136.

Уреднички и издавачки рад Herausgebertätigkeit

Јадран Ферлуга је са Махом Hellmannom, Frankom Kämpferom, Herbertom Ludatom и Klausom Zernackom утемељио и уређивао публикацију *Glossar zur frühmittelalterlichen Geschichte im östlichen Europa*. Публикација је издавана у две серије: Serie A. Lateinische Namen bis 900 и Serie B. Griechische Namen bis 1025. Поред тога, издавани су и Прилози Глосару (Beihefte).

Serie A. Lateinische Namen bis 900

- Band 1. Aba – Bela / hrsg. von Jadran Ferluga, Manfred Hellmann, Herbert Ludat; Red. Norbert Otto, Dieter Wojtecki, Wiesbaden: F. Steiner, 1977, LXXIII, 429 S.
- Band 2. Belaa – Carolus (Magnus) / hrsg. von Jadran Ferluga, Manfred Hellmann, Herbert Ludat, Klaus Zermack; Red. Raimund Ernst, Dieter Wojtecki, Wiesbaden: F. Steiner, 1983, LXXI, 420 S. (излазило у 8 свезака од 1978. до 1983)
- Band 3. Carolus (Martellus) – Emnetzur, Wiesbaden: F. Steiner, 1989, XX, 480 S.

Serie B. Griechische Namen bis 1025

- Band 1. Aarān (1) – Adrianoupolis (1) / hrsg. von Jadran Ferluga, Manfred Hellmann, Frank Kämpfer, Herbert Ludat; Redaktion Athanasios A. Fourlas, Anastasios A. Katsanakis, Wiesbaden : F. Steiner, 1980, CLXXVI , 319 S.
- Band 2. Adrianoupolis (2) – Armeniakōn thema/ hrsg. von Jadran Ferluga, Manfred Hellmann, Frank Kämpfer, Herbert Ludat; Redaktion Athanasios A. Fourlas, Anastasios A. Katsanakis, Wiesbaden : F. Steiner, 1985, CXII, 379 S. (излазило у 8 свезака од 1981. до 1985)
- Band 3. Lieferung 1–2. Armenioi – Bardanēs – Philippikos/ hrsg. von Jadran Ferluga, Manfred Hellmann, Frank Kämpfer, Herbert Ludat; Redaktion Anastasios A. Katsanakis, Gunther Weiss, Stuttgart: Steiner-Verlag, 1988, 124, IV S.

Beihefte

- Beiheft Nr. 1: Wolfgang Schule, *Bibliographie der Übersetzungen griechisch-byzantinischer Quellen*, Wiesbaden: F. Steiner, 1982, 159 S.
- Beiheft Nr. 2: *Namentragende Steininschriften in Jugoslawien vom Ende des 7. bis zur Mitte des 13. Jahrhunderts* / Bearbeitung Rade Mihaljević ; Redaktion Ludwig Steindorff, Wiesbaden: Franz Steiner, 1982, XVIII, 150 S., 1 Karte.

- Beiheft Nr. 3: *Namenregister zu Miklosich-Müller, Acta et diplomata Graeca medii aevi vol. IV und V* / Bearbeitung Norbert Henkelmann, Annelies Ludat, Wiesbaden: F. Steiner, 1986, 181 S.
- Beiheft Nr. 4: *Namentragende Inschriften auf Fresken und Mosaiken auf der Balkanhalbinsel vom 7. bis 13. Jahrhundert* / Bearbeitung Vojislav Djurić und Anna Tsitouridou ; Redaktion Athanasios Fourlas und Ludwig Steindorff, Wiesbaden: F. Steiner, 1986, XV, 91 S., 1 Karte
- Beiheft Nr. 5: *Das Ethnikon Sklabenoi, Sklaboi in den griechischen Quellen bis 1025* / Bearbeitung Günter Weiss, Wiesbaden: F. Steiner, 1988, 176 S.
- Beiheft Nr. 6: *Das Ethnikon Sclavi in den lateinischen Quellen bis zum Jahr 900* / Bearbeitung Jutta Reisinger, Günter Sowa, Wiesbaden: F. Steiner, 1990, 233 S.
- Beiheft Nr. 7: Christian Lübke, *Arbeit und Wirtschaft im östlichen Mitteleuropa – die Spezialisierung menschlicher Tätigkeit im Spiegel der hochmittelalterlichen Toponymie in den Herrschaftsgebieten von Piasten, Premysliden und Arpaden*, Stuttgart: Steiner, 1991, 115 S.

Lexikon des Mittelalters, Artemis Verlag, München und Zürich. Bd. 1–9, 1980–1999. J. Ферлуга био је уредник струке „Byzantinische Geschichte und Kultur“. Ауторски је учествовао својим прилозима (в. напред) у првих шест томова Лексикона, тј. до 1993. године када га је болест одвојила од даљег научног рада.

Избор из литературе о Јадрану Ферлуги Literaturauswahl über Jadran Ferluga

- Ferluga Jadran, *Primorski slovenski biografski leksikon*: 1. snopič A – Bartol, 1. knjiga, Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1974. (M. Jevnikar)
- G. Ostrogorsky, Preface, u: J. Ferluga, *Byzantium on the Balkans*, Amsterdam 1976, pp. IX–XII.
- M. Hellmann, Jadran Ferluga zum 65. Geburtstag, *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas* 33 (1985), H. 1, S. 159–160.
- G. Prinzing, *Schriftenverzeichnis Jadran Ferluga*, Münster: Seminar für Byzantinistik, 1985.
- Ferluga Jadran, *Enciklopedija Jugoslavije* 4, Zagreb 1986, str. 115. (I. Voje)
- Primorska srećanja (Nova Gorica) 82/83 (1988) 318–320.
- Primorske novice (Koper) 33/34 (29. IV 1988) 20.
- Одакле смо ми, ко смо ми, НИН (Београд), 8. I 1989, стр. 40–42.

*** Разговор са Ј. Ферлугом о византијској цивилизацији и о византологији водио Димитрије Вујадиновић

- Ferluga Jadran, *Enciklopedija Slovenije* 3, 1989, str. 98. (I. Voje)
- I. Voje, Jadran Ferluga – petinsedemdesetletnik, *Zgodovinski časopis* 49 (1995), 1, str. 127–128.
- Ферлуга Јадран, *Енциклопедија српске историографије*, прир. С. Ћирковић и Р. Михалчић, Београд 1997, стр. 694–695 (Б. Ферјанчић)
- I. Voje, Prof. dr Jadran Ferluga (1920–2004), *Zgodovinski časopis* 58 (2004), 1–2, str. 207–209.
- Primorski dnevnik (Trst) 27 (1. februar 2004), str. 6.
- I. Voje, Dr Jadran Ferluga 1920–2004, *Delo* (Ljubljana), 24. 2. 2004, str. 4.
- Љ. Максимовић, Студиозни византолог, Политика (Београд), 26. јун 2004.
- М. Perišić, Svest o drugačijem: jugoslovenski studenti u Francuskoj 1945–1950. između izazova Pariza i vernosti Partiji, *Tokovi istorije* 4 (2006) 100–123. (О Ј. Ферлуги на стр. 113).
- Ferluga Jadran, *Slovenska biografija*, Ljubljana: ZRC SAZU, 2013. (М. Јевникар)

Приредио Властимир Ђокић

**Прилог Библиографији Вејна С. Вучинића
Радови о балканској историји**

*A Contribution to Bibliography of Wayne S. Vucinich
Works on Balkan History*

Овај библиографски прилог има за циљ да подстакне израду целокупне библиографије и послужи „репатријацији“ научног дела Вејна С. Вучинића (Војислав [Шпире] Вучинић, 23. јун 1913. Бјут, Монтана – 21. април 2005. Менло Парк, Калифорнија САД), главног утемељивача и првака балканских и источноевропских студија у САД, дугогодишњег професора Стенфорд универзитета (Stanford University, Palo Alto, California) и најактивнијег посредника између југословенске (или балканске) и америчке историографије.

Ограничене могућности међутим приморале су нас да овим прилогом обухватимо само радове у којима се Вучинић непосредно бавио проблемима из историје Балкана и југоисточне Европе као и радове од посредног значаја за историју ових светских области. У њему нису приказани многобројни радови из домена руске и источноевропске историје.

Нажалост, због недоступности публикација у нашим библиотечким фондовима приређивачу није било могуће да попише све Вучинићеве ситније чланке као и приказе књига о балканској историји штампане, пре свега, у часописима *Slavia* (месечник, издавао и уређивао В. Вучинић у Сан Франциску од 1939. до 1942), *The Journal of Central European Affairs*, *Current History* и др.

Библиографија је презентирана хронолошки, а радови су разврстани у пет група: I. Теза; II. Научни радови; III. Мемоарски списи; IV. Прикази књига; V. Публицистички списи.

I. Теза / Thesis

Serbian Foreign Policy, 1903–1908. Thesis (Ph.D.). University of California, Berkeley 1941.

*** Unpublished doctoral dissertation.

II. Научни радови / Scientific works

1940.

1. American-Serbian Relations in 1903–1904, *Slavia*, Vol. XV, No. 4 (August 1940), pp. 3–9.

*** Author's endnote: Based almost solely on documents published in *Foreign Relations of the United States*, 1903, 1904.

1941.

2. The proposed Serbo-Turkish Treaty of 1908, *Slavia*, Vol. XVI (1941), pp. 1–7.
3. The Yugoslav Revolutionary Movement, 1908–1914, *Slavia*, Vol. XVI (August 1941), pp. 103–117.

1946.

4. Modern Yugoslav Drama, *American Slavic and East European Review*, Vol. 5, No. 1/2 (May, 1946), pp. 1–18.

1949.

5. The Second World War and Beyond, in: Robert J. Kerner (ed.), *Yugoslavia*, Berkeley, Calif., 1949, pp. 353–386, 526–527.
6. Yugoslavs of the Moslem Faith, in: *Ibidem*, pp. 261–275, 522.

1951.

7. Postwar Yugoslav Historiography, *The Journal of Modern History*, Vol. 23, No. 1 (March 1951), pp. 41–57.

1954.

8. *Serbia between East and West: The Events of 1903–1908*, Stanford University, Calif.: Stanford University Press, 1954, x, 304 p.

1955.

9. The Yugoslav Lands in the Ottoman Period: Postwar Marxist Interpretations of Indigenous and Ottoman Institutions, *The Journal of Modern History*, Vol. 27, No. 3 (September 1955), pp. 287–305.

1960.

10. Yugoslavs in California, *The Historical Society of Southern California Quarterly*, Vol. 42, No. 3 (September 1960), pp. 287–309.

1961.

11. Marxian Interpretations of the First Serbian Revolution, *The Journal of Central European Affairs*, Vol. XXI (April 1961), pp. 3–14.

1962.

12. The Nature of Balkan Society under Ottoman Rule, *Slavic Review*, Vol. 21, No. 4 (December 1962), pp. 597–616.
13. Reply, in: *Ibidem*, pp. 633–638.

*** Reply to the comments made by professors Traian Stoianovich and Stanford Shaw on the work cited above.

1963.

14. Some Aspects of the Ottoman Legacy, in: Charles and Barbara Jelavich (eds.), *The Balkans in Transition: Essays on the Development of Balkan Life and Politics since the Eighteenth Century*, Berkeley, Calif., 1963, pp. 81–114.
15. The New Society, in: Stephen Fischer-Galati (ed.), *Eastern Europe in the Sixties*, New York and London: Frederick A. Praeger, 1963.

1965.

16. *The Ottoman Empire: Its Record and Legacy*, Princeton, N. J., D. Van Nostrand Company, 1965, 191 p. (Van Nostrand Anvil Books, 80)
17. Jelačić and the Frontier in Modern History, *Austrian History Yearbook*, Vol. I, 1965, pp. 68–72.
*** Comments on the Gunther E. Rothenberg's article „Jelačić, the Croatian Military Border, and the Intervention against Hungary in 1848“, published in the same yearbook.

1967.

18. The Serbs in Austria-Hungary, *Austrian History Yearbook*, Vol. III, Part 2 (1967), pp. 3–47.

1968.

19. *Serbia between East and West: The Events of 1903–1908*, New York, AMS Press [1968], x, 304 p.
*** Reprint of the 1954 ed.

1969.

20. *Contemporary Yugoslavia: Twenty Years of Socialist Experiment* / Ed. by Wayne S. Vucinich, Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1969, xiii, 441 p.
21. Preface, in: *Ibidem*, pp. vii–xi.
22. Interwar Yugoslavia, in: *Ibidem*, pp. 3–58, 353–363.
23. Nationalism and Communism, in: *Ibidem*, pp. 236–284, 391–402.
24. Islam in the Balkans, in: A. J. Arberry (ed.), *Religion in the Middle East. Three Religions in Concord and Conflict*. Vol. II. *Islam*, Cambridge: University Press, 1969, pp. 236–252.

1970.

25. Local History in Yugoslavia's Historiography: The Case of Bileća Rudine, in: *Actes du Premier Congrès International des Études Balkaniques et Sud-Est Européennes*. Vol. V. *Histoire (Deuxième moitié du XIXe s. – XXe s.)*, Sofia 1970, pp. 311–331.

1971.

26. Ausgleich and Vojvodina, in: *Der Österreichisch-ungarische Ausgleich 1867: Materialien (Referate und Diskussion) der internationalen Konferenz in Bratislava 28.8–1.9.1967*. Bearb. von Anton Vantuch. Hrsg. von L'udovit Holotik. Bratislava: Verlag der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, 1971, pp. 830–859.

1972.

27. *The Near East in Modern Times*, Vol. II: *Forty Crucial Years, 1900–1940* / George G. Arnakis and Wayne S. Vucinich. Jenkins Publishing Company, Austin and New York, 1972, 356 p.

The following book chapters were written by W. S. Vucinich:

Ch. XI. International Relations, I – The Little Entente, pp. 146–164;

Ch. XII. International Relations, II – The Balkan Entente, pp. 165–177;

Ch. XIII. Albania, pp. 178–190;

Ch. XV. Bulgaria between the two World Wars, pp. 218–237;

Ch. XVI. Yugoslavia : The Kingdom of Serbs, Croats, and Slovenes, pp. 238–263;

Ch. XVII. Greater Roumania, 1919–1940, pp. 264–289.

1973.

- 27a. *The Near East in Modern Times*, Vol. III: *Second World War and after, 1940–1960* / George G. Arnakis and Wayne S. Vucinich. Jenkins Book Publishing Company, Austin, New York, 1973.

*** W. S. Vucinich's contribution could not be presented because the book was unavailable to compiler.

28. *Eastern Europe*, [Lexington, Mass.] : Ginn, 1973, V, 122 p., illus. (Today's world in focus)

29. Comments, *Austrian History Yearbook*, Vol. 9 (January 1973), pp. 114–116.

*** Comments on the Kurt Wessely's article, „The Development of the Hungarian Military Frontier until the Middle of the Eighteenth Century“, in the same publication.

1975.

30. *A Study in Social Survival: Katun in the Bileća Rudine*, University of Denver Graduate School of International Studies, n.d. [1975], xxiv, 194 p., notes, maps, ill. (Monograph Series in World Affairs, Vol. 13, Book I.)

31. Croatian Illyrism: Its Background and Genesis, in: Stanley B. Winters, Joseph Held (eds.), *Intellectual and Social Developments in the Habsburg Empire from Maria Theresa to World War I. Essays Dedicated to Robert A. Kann*, Boulder [Colo.], 1975, pp. 55–113. (East European Monographs, No. XI)

1976.

32. A zadruga in Bileća Rudine, in: Robert F. Byrnes (ed.) *Communal Families in the Balkans: The Zadruga. Essays by Philip E. Mosely and Essays in His Honor*, Notre Dame–London: University of Notre Dame Press, 1976, pp. 162–186. (University of Notre Dame. International Studies of the Committee on International Relations)
*** Paper originally presented in an international conference in honor of P. E. Mosely, held in October 12–14, 1973, at Indiana University.

1977.

33. *Dubrovnik and the American Revolution: Francesco Favi's letters* / Edited with an introduction by Wayne S. Vucinich ; foreword by John C. Miller, Palo Alto, Calif. : Ragusan Press, 1977, xi, 143 p., map.
34. Mlada Bosna and the First World War, in: R. A. Kann, B. K. Király, and P. C. Fichtner (eds.), *The Habsburg Empire in World War I. Essays on the Intellectual, Military, Political, and Economic Aspects of the Habsburg War Effort*, Boulder [Colo.] : New York : East European Quarterly ; distributed by Columbia University Press, 1977, 45–70. (East European Monographs, No. XXIII)
35. Bilećke Rudine. Some Unresolved Questions, *Historijski zbornik XXIX–XXX (1976–77)* (Šidakov zbornik), Zagreb 1977, pp. 133–138.
36. Political Currents among Immigrant Serbs in California on the Eve of the Insurrections of 1875, *Balkanica VIII (Споменица Васе Чубриловића)* (1977), pp. 337–365. (Summary: „Политичке струје међу иселјеницима у Калифорнији уочи устанка 1875“, pp. 361–365)

1979.

37. *The Ottoman Empire: Its Record and Legacy*, Huntington, N.Y.: R. E. Krieger Pub. Co., 1979, 191 p.
*** Reprint of the edition published by Van Nostrand, Princeton, N. J. in series „An Anvil original“.
38. Serbian Military Tradition, in: Béla K. Király and Gunther Rothenberg (eds.), *War and Society in East Central Europe*, Vol. 1: *Special Topics and Generalizations on the 18th and 19th Centuries*, New York: Brooklyn College Press, 1979, pp. 284–324.
39. Bilećke Rudine. Approaches to Its Early History, *Зборник Филозофског факултета XIV, 1 (Споменица Фрање Баришића)* (1979), pp. 243–254.

1980.

40. The Formation of Yugoslavia, in: D. Djordjevic (ed.), *The Creation of Yugoslavia 1914–1918*, Santa Barbara, Calif., 1980, pp. 183–206.

1981.

41. Major Trends in Eastern Europe, in: Stephen Fischer-Galati (ed.), *Eastern Europe in the 1980s.*, Westview Press, Boulder, Colorado ; Croom Helm, London, England, 1981, pp. 1–23.

1982.

42. *The First Serbian Uprising, 1804–1813* / Ed. by Wayne S. Vucinich, Boulder, Colo.: Social Science Monographs of Brooklyn College Press, Brooklyn, 1982, xi, 389 p., illus. (East European Monographs, No. 107; Brooklyn College Studies in Society in Change, No. 17; War and Society in East Central Europe, No. 8)
43. Introductory Remarks: Genesis and Essence of the First Serbian Uprising, in: *Ibidem*, pp. 1–21.
44. Russia and the First Serbian Uprising, 1807–1809, in: *Ibidem*, pp. 95–139.
45. The Serbian Insurgents and the Russo-Turkish War of 1809–1812, in: *Ibidem*, pp. 141–174.
46. Final Days of Karadjordje's Serbia, in: *Ibidem*, pp. 227–258.
47. Prince-Bishop Danilo and His Place in Montenegro's History, in: Gunther E. Rothenberg, Béla K. Király and Peter F. Sugar (eds.), *East Central European Society and War in the Pre-Revolutionary Eighteenth Century*, Social Science Monographs, Boulder. Distributed by Columbia University Press, New York, 1982, pp. 271–299. (East European Monographs, No. 122; War and Society in East Central Europe, Vol. 2; Atlantic Studies, No. 11)
48. *At the Brink of War and Peace: The Tito–Stalin Split in a Historic Perspective* / Ed. by Wayne S. Vucinich, Brooklyn: Social Science Monographs of Brooklyn College Press, 1982, xi, 341 p. (East European Monographs, No. 124; Brooklyn College Studies on Society in Change, No. 19; War and Society in East Central Europe, No. 10)
49. Preface, in: *Ibidem*, pp. vii–xi.

1983.

50. An American View of Conditions in Montenegro 1918–1919, *Balkanica XIII–XIV* (1982–1983), pp. 271–279.

1991.

51. *Kosovo. Legacy of a Medieval Battle* / Ed. by Wayne S. Vucinich and Thomas A. Emmert, University of Minnesota, 1991. (Minnesota Mediterranean and East European Monographs, Vol. 1), xv, 342 p.
52. Introduction, in: *Ibidem*, pp. xi–xv.

1992.

53. The Scholarship of Dimitrije Djordjević, in: Richard B. Spence, Linda L. Nelson (eds.), *Scholar, patriot, mentor: historical essays in honor of Dimitrije Djordjević*. East European Monographs, 1992, pp. 7–20.

1995.

54. *Ivo Andrić Revisited: The Bridge Still Stands* / Ed. by Wayne S. Vucinich, University of California at Berkeley, 1995 (International and Area Studies. Research Series, No. 92), x, 235 p.
55. Preface, in: *Ibidem*, pp. vii–x.
56. Introduction: Ivo Andrić and His Times, in: *Ibidem*, pp. 1–46.
*** Translated as „Иво Андрић и његово доба“, in: *Свеске Задужбине Иве Андрића*, год. 16, св. 13 (1997), стр. 27–72. Transl. Marina Adamović.

2000.

57. Foreword, in: Charles King, *The Moldovans: Romania, Russia, and the Politics of Culture*, Stanford, California: Hoover Institution Press, 2000.

2003.

58. Transhumance, in: Norman M. Naimark, Holly Case (eds.), *Yugoslavia and Its Historians. Understanding the Balkan Wars of the 1990s*, Stanford University Press, Stanford, Calif., 2003, pp. 66–90, 236–239.
*** Translated as „Transhumanca“, in: *Jugoslavija i njeni povjesničari. Razumijevanje balkanskih ratova u 1990-im* / Uredili Norman M. Naimark i Holly Case, Zagreb: Srednja Europa, 2005.

III. Мемоарски списи / Memoirs

59. Transhumance. Some Remembrances from My Childhood, *Serb World*, Vol. XIX, No. 1 (September/October 2002)
60. Cousin Krsto – the Bookman, *Serbian Studies. Journal of the North American Society for Serbian Studies*, Vol. 16, No. 2 (Special Issue Dedicated to Professor Dimitrije Djordjevic on the Occasion of His Eightieth Birthday) (2002), pp. 305–317.
61. The Talking Rooster, *Serb World*, Vol. XXIV, no. 1 (September/October 2007)
62. *Memoirs of My Childhood in Yugoslavia*. Edited by Larry Wolff. Society for the Promotion of Science and Scholarship, Palo Alto, Calif., 2007, 208 p.

IV. Прикази / Book Reviews

63. *The Slovenes: A Social History. From the earliest times to 1910*, by Dragotin Lončar. Authorized translation from Slovene by Anthony J. Klančar, Cleveland 1939, *Slavia*, Vol. XV, No. 1 (January and February 1940), pp. 47–48.
64. Hal Lehrman, *Russia's Europe*, New York: D. Appleton-Century Company, Inc., 1947, *The Historian*, Vol. 10, No. 2 (Spring, 1948), pp. 162–165.
65. Joseph S. Roucek, *Central-Eastern Europe: Crucible of World Wars*, New York: Prentice-Hall, 1946, *The Historian*, Vol. 11, No. 2 (Spring, 1949), p. 219.
66. Andrew Gyorgy, *Governments of Danubian Europe*, New York: Rinehart, 1949, *The American Political Science Review*, Vol. 43, No. 5 (Oct., 1949), pp. 1059–1060.
67. Sydney N. Fisher, *The Foreign Relations of Turkey, 1481–1512*, Urbana: University of Illinois Press, 1948, *The Historian*, Vol. 12, No. 1 (Autumn, 1949), pp. 101–102.
68. James T. Shotwell, *A Balkan Mission*, New York: Columbia University Press, 1949, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 266, No. 1 (Nov., 1949), pp. 234–235.
69. *Historijski zbornik*, II, 1–4, Zagreb 1949, *Speculum*, Vol. 25, No. 4 (Oct., 1950), pp. 573–577.
70. Ilija Sindik, *Komunalno uredjenje Kotora od druge polovine XII do početka XV stolecia*. Srpska akademija nauka, Posebna izdanja, Vol. CLXV, Istoriski institut, No. 1 (Belgrade 1950), *Speculum*, Vol. 26, No. 3 (Jul., 1951), pp. 533–536.
71. Henry L. Roberts, *Rumania: Political Problems of an Agrarian State*, New Haven: Yale University Press, 1951, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 276, No. 1 (Jul., 1951), pp. 177–178.
72. L. S. Stavrianos, *Greece: American Dilemma and Opportunity*, Chicago: Henry Regnery Company, 1952, *The American Historical Review*, Vol. 57, No. 4 (Jul., 1952), pp. 940–941.
73. George Kemény, *Economic Planning in Hungary 1947–9*, London and New York: Royal Institute of International Affairs, 1952, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 283, No. 1 (Sep., 1952), pp. 233–234.
74. Vladimir Dedijer, *Tito*, New York: Simon and Schuster, 1953, *The American Historical Review*, Vol. 59, No. 1, 1 October 1953, pp. 123–125.
75. Branko Lazić, *Titov pokret i režim u Jugoslaviji 1941–1946*, Munich: The Author, 1946, *The Journal of Modern History*, Vol. 25, No. 4 (Dec., 1953), pp. 435–436.
- 76–77. Ivan Božić, *Dubrovnik u Turska u XIV i XV veku*. Srpska akademija nauka, Posebna izdanja, Vol. CC, Istoriski institut, No. 3 (Beograd 1952); *Gradja za istoriju srpskog pokreta u Vojvodini 1848–1849*, serija I, knjiga 1: *Mart-Juni 1848*. Srpska akademija nauka, Gradja, Vol. VIII, Istoriski institut, No. 7 (Beograd 1952), *The Journal of Central European Affairs*, Vol. 13 (1953), pp. 263–264.

- 78–80. Mita Kostić, *Dositaj Obradović u istoriskoj perspektivi XVIII i XIX veka*. Srpska akademija nauka, Posebna izdanja, Vol. CXC, Istoriski institut, No. 2 (Belgrade 1952); Živan Sečanski, *Gradja o Ticanovoj buni u Sremu 1807. godine*. Srpska akademija nauka, Gradja, Vol. VI, Istoriski institut, No. 5 (Belgrade 1952); Gavro Škrivanić (ed.), *Dnevnik Dubrovčanina Mihajla Pešića o Požarevačkom kongresu 1718. godine*. Srpska akademija nauka, Gradja, Vol. VII, Istoriski institut, No. 6 (Belgrade 1952), *Journal of Central European Affairs*, Vol. 13 (1953), pp. 269–270.
81. Bogo Grafenauer, *Ustoličevanje koroških vojvod in država karantanskih Slovencev*, Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1952, *Speculum*, Vol. 29, No. 2, Part 1 (Apr., 1954), pp. 275–280.
82. Jorjo Tadić, *Gradja o slikarskoj školi u Dubrovniku XIII–XVI v*. Srpska akademija nauka, Gradja, Vol. IV, Istoriski institut, No. 8 (Beograd 1952). Vol. I: 1284–1499, 359 p.; Vol. II: 1500–1601, 284 p., with 28 reproductions, *Speculum*, Vol. 29, No. 3 (Jul., 1954), pp. 614–616.
83. Nicholas Kállay, *Hungarian Premier: A Personal Account of a Nation's Struggle in the Second World War*, New York: Columbia University Press, 1954, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 296, No. 1 (Nov., 1954), pp. 208–209.
84. Adam B. Ulam, *Titoism and the Cominform*, Cambridge: Harvard University Press, 1953, *The Journal of Modern History*, Vol. 27, No. 1 (Mar., 1955), pp. 85–86.
85. The Montenegrin *Istoriski zapisi* (1948–1953), *The Journal of Central European Affairs*, Vol. 15 (1955), pp. 395–400.
86. *Zbornik Historijskog instituta Jugoslavenske akademije*, 1, Zagreb 1954, *Speculum* Vol. 31, No. 1 (Jan., 1956), pp. 220–223.
87. Jozo Tomasevich, *Peasants, Politics, and Economic Change in Yugoslavia*, Stanford, Calif.: Stanford University Press, 1955, *The American Historical Review*, Vol. 61, No. 2 (Jan., 1956), pp. 401–403.
88. Robert Lee Wolff, *The Balkans in Our Time*, Cambridge: Harvard University Press, 1956, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 307, No. 1 (Sep., 1956), pp. 171–172.
89. Miroslav Brandt, *Wyclifova hereza i socijalni pokreti u Splitu krajem XIV stoljeća*, Zagreb: Kultura, 1955, *The Journal of Central European Affairs*, Vol. 16 (1956), pp. 401–402.
90. *Radovi Staroslavenskog Instituta*, II, Zagreb 1955, *Speculum*, Vol. 32, No. 1 (Jan., 1957), pp. 202–207.
91. W. M. Carlgren, *Iswolsky und Aehrenthal vor der Bosnischen Annexionskrise: Russische und Österreichisch-Ungarische Balkanpolitik, 1906–1908*, Uppsala: Almqvist & Wiksells Boktryckeri, 1955, *The Journal of Modern History*, Vol. 29, No. 2 (Jun., 1957), pp. 146–147.

92. *Istoriski časopis: Organ Istoriskog instituta SAN*, V, Belgrade 1955, Speculum, Vol. 32, No. 3 (Jul., 1957), pp. 565–575.
93. Robert Barry Farrell, *Yugoslavia and the Soviet Union, 1948–1956. An Analysis with Documents*, [Hamden, Conn.] : Shoe String Press, 1956, The American Historical Review, July 1957, pp. 990–991.
94. Slobodan M. Draskovich, *Tito, Moscow's Trojan Horse*, Chicago: H. Regnery Co., 1957, The Annals of the American Academy of Political and Social Science, Vol. 313 (Sep., 1957), pp. 171–172.
95. Dušan J. Popović, *Velika seoba Srba 1690*, Beograd: Srpska književna zadruga, 1954, The Journal of Central European Affairs, Vol. 17 (1957), pp. 408–412.
96. M. Panić-Surep (ed.), *Konzervatorski i ispitivački radovi*, Belgrade 1956, Speculum, Vol. 32, No. 4 (Oct., 1957), pp. 854–856.
97. *Albania*. Edited by Stavro Skendi with the assistance of Mehmet Beqiraj, George Bossy, Fred Pisky, and Qemal Vokopola. New York: Frederick A. Praeger, 1956, The American Historical Review, October 1957, p. 213.
98. Bariša Krekić, *Dubrovnik i Levant (1280–1490)*, Belgrade, 1956, Speculum, Vol. 33, No. 2 (Apr., 1958), pp. 297–300.
99. L. A. D. Dellin (ed.), *Bulgaria*, New York: Praeger, 1957, The Journal of Modern History, Vol. 30, No. 2 (Jun., 1958), pp. 159–160.
100. Hermann Neubacher, *Sonderauftrag Südost, 1940–1945*, Göttingen 1957, The Journal of Central European Affairs, Vol. 18 (1958), pp. 89–90.
101. *Istoriski časopis: Organ Istoriskog instituta SAN*, VII, Belgrade 1957, Speculum, Vol. 33, No. 4 (Oct., 1958), pp. 541–550.
102. Victor S. Mamatey, *The United States and East Central Europe, 1914–1918. A Study in Wilsonian Diplomacy and Propaganda*, Princeton: Princeton University Press, 1957, The American Slavic and East European Review, Vol. 17, No. 4 (Dec., 1958), pp. 535–537.
103. Gligor Stanojević, *Šćepan Mali*, Beograd: Srpska akademija nauka, 1957, The Journal of Central European Affairs, Vol. 19 (1959), pp. 81–82.
104. O. Dominik Mandić, *Crvena Hrvatska*, Chicago 1957, Speculum, Vol. 34, No. 3 (Jul., 1959), pp. 482–484.
105. Viktor Novak, *Zadarski kartular samostana Svete Marije*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1959, Speculum, Vol. 37, No. 2 (Apr., 1962), pp. 287–289.
106. Hans Uebersberger, *Österreich Zwischen Russland und Serbien: Zur Südslawischen Frage und der Entstehung des Ersten Weltkrieges*, Köln-Graz: Verlag Hermann Böhlau Nachf., 1958, The American Historical Review, Vol. 67, Issue 3, 1 April 1962, pp. 693–694.
107. Muriel Heppell and Frank B. Singleton, *Yugoslavia*, New York: Praeger, 1961, Slavic Review, Vol. 21, No. 2 (Jun., 1962), pp. 361–362.

108. S. K. Pavlowitch, *Anglo-Russian Rivalry in Serbia, 1837–39*, Paris – The Hague, 1961, *The Journal of Central European Affairs*, Vol. 22, 1962, 361–362.
109. J. B. Hoptner, *Yugoslavia in Crisis, 1934–1941*, New York: Columbia University Press, 1960, *The American Historical Review*, January 1963, p. 529.
110. Barbara Jelavich, *Russia and Greece During the Regency of King Otho, 1832–1835*, Thessalonike: Institute for Balkan Studies, 1962, *The American Historical Review*, January 1964, p. 511.
111. Dimitrije Djordjević, *Carinski rat Austro-Ugarske i Srbije, 1906–1911*, Belgrade: Istorijski institut, 1962, *Slavic Review*, Vol. 23, No. 2 (Jun., 1964), pp. 354–355.
112. Stanko Guldescu, *History of Medieval Croatia*, The Hague: Mouton, 1964, *The American Historical Review*, July 1965, p. 1156.
113. Kurt London, (ed.), *Eastern Europe in Transition*, Baltimore: John's Hopkins Press, 1966, *The American Historical Review*, Vol. 73, No. 2 (Dec., 1967), pp. 539–540.
114. Mane Pešut, *Revolucija u Lici, 1941–1945*, Bielefeld: the Author, 1966, *The American Historical Review*, Vol. 73 (April 1968), pp. 1199–1200.
115. John C. Campbell, *Tito's Separate Road: America and Yugoslavia in World Politics*, New York, Evanston: Harper and Row for the Council on Foreign Relations, 1967, *Slavic Review*, Vol. 27, No. 2 (Jun., 1968), pp. 331–332.
116. Dorothy Anderson, *The Balkan Volunteers*, London: Hutchinson, 1968, *Slavic Review*, Vol. 28, No. 4 (Dec., 1969), p. 647.
117. Roger Portal, *The Slavs. A Cultural and Historical Survey of the Slavonic Peoples*, New York and Evanston, 1969, *The Russian Review*, Vol. 30, No. 3 (Jul., 1971), pp. 304–306.
118. Bistra Tsvetkova, *Pametna bitka na narodite*, Varna: Dürzhavno izdatelstvo, 1969, *Slavic Review*, Vol. 31, No. 1 (Mar., 1972), pp. 232–233.
119. *Istorija na makedonskiot narod*. 3 Vols. Edited by Mihailo Apostolski *et al.*, Skopje: „Nova Makedonija“, 1969; *Istorija makedonskog naroda*. 3 Vols. Edited by Mihailo Apostolski *et al.*, Belgrade: Zavod za izdavanje udžbenika Socijalističke Republike Srbije, 1970. Vol. 1: *Od praistorije do kraja XVIII veka*; Vol. 2: *Od početka XIX veka do kraja Prvog svetskog rata*; Vol. 3: *Period između dva svetska rata i Narodna revolucija (1918–1945)*, *Slavic Review*, Vol. 31, No. 2 (Jun., 1972), pp. 496–499.
120. Marija Gimbutas, *The Slavs*, New York: Praeger, 1971 (Ancient Peoples and Places, No. 75), *The Russian Review*, Vol. 32, No. 1 (Jan., 1973), p. 95.
121. René Ristelhueber, *A History of the Balkan Peoples*. Ed. and transl. by Sherman David Spector, New York: Twayne Publishers, 1971, *Slavic Review*, Vol. 32, No. 1 (Mar., 1973), p. 195.
122. Václav Žáček, *Dějiny Jugoslávie*, Prague: Nakladatelství Svoboda, 1970, *Slavic Review*, Vol. 32, No. 2 (Jun., 1973), p. 420.

123. Nissan Oren, *Bulgarian Communism: The Road to Power, 1934–1944*, New York: Columbia University Press, 1971, *Slavic Review*, Vol. 32, No. 4 (Dec., 1973), pp. 848–849.
124. A. Ross Johnson, *The Transformation of Communist Ideology: The Yugoslav Case, 1945–1953*, Cambridge, Mass.: M.I.T. Press, 1972, *The Journal of Modern History*, Vol. 46, No. 1 (Mar., 1974), pp. 163–164.
- 125–126. Nikolai Todorov, *Balkanskiat grad XV–XIX vek: Sotsialno-ikonomichesko i demografsko razvitie*, Sofia: Nauka i izkustvo, 1972; Bistra Tsvetkova, *Prouchvaniia na gradskoto stopanstvo prez XV–XVI vek*, Sofia: Nauka i izkustvo, 1972, *Slavic Review*, Vol. 33, No. 2 (Jun., 1974), pp. 387–389.
127. Matei D. Vlad, *Colonizarea rurală în Țara Românească și Moldova (secolele XV–XVIII)*. *Biblioteca istorică*, 37, Bucharest: Editura Academiei Republicii Socialiste Romania, 1973, *The American Historical Review*, Vol. 79, No. 5, 1 December 1974, pp. 1589–1590.
- 128–131. Đoko [Djoko] Slijepčević, *Istorija Srpske pravoslavne crkve*, 2 Vols., Munich, 1962, 1966. Vol. 1: *Od pokrštavanja Srba do kraja XVIII veka*, 528 pp.; Vol. 2: *Od početka XIX veka do kraja Drugog svetskog rata*, 718 pp.; *Srpska pravoslavna crkva, 1219–1969. Spomenica o 750-godišnjici autokefalnosti*, ed. by Bishop Lavrentije et al., Belgrade: Izdanje Svetog arhijerejskog sinoda Srpske pravoslavne crkve, 1969, 392 pp.; *Hilandarski zbornik*, Belgrade: Srpska akademija nauka i umetnosti, 1966, 1971. Vol. 1: Ed. by Georgije Ostrogorski, 197 p.; Vol. 2: Ed. by Svetozar Radojčić, 201 p.; *Srpska pravoslavna crkva, 1920–1970: Spomenica o 50-godišnjici vaspostavljanja Srpske patrijaršije*, ed. by Metropolitan Vladislav et al., Belgrade: Izdanje Svetog arhijerejskog sinoda Srpske pravoslavne crkve, 1971, 539 p., *Slavic Review*, Vol. 34, No. 1 (Mar., 1975), pp. 180–184.
132. William G. Lockwood, *European Moslems: Economy and Ethnicity in Western Bosnia*, New York: Academic Press, 1975, *Slavic Review*, Vol. 35, No. 3 (Sep., 1976), pp. 568–569.
133. Doukas, *Decline and Fall of Byzantium to the Ottoman Turks*. An annotated translation of *Historia Turco-Byzantina* by Harry J. Magoulias, Detroit: Wayne State University Press, 1975, *The American Historical Review*, Vol. 81 (Oct., 1976), p. 839.
134. Rade Mihaljčić, *Kraj srpskog carstva*, Beograd: Srpska književna zadruga, 1975, *Slavic Review*, Vol. 35, No. 4 (Dec., 1976), pp. 763–764.
135. Gale Stokes, *Legitimacy through Liberalism: Vladimir Jovanović and the Transformation of Serbian Politics*. (Publications on Russia and Eastern Europe of the Institute for Comparative and Foreign Area Studies, No. 5.) Seattle: University of Washington Press, 1975, *The American Historical Review*, Vol. 81 (Oct., 1976), p. 897.

136. Bogdan Denis Denitch, *The Legitimation of a Revolution: The Yugoslav Case*, New Haven: Yale University Press, 1976, *Slavic Review*, Vol. 36, No. 2 (Jun., 1977), pp. 342–343.
- 137–138. Jaroslav Šidak, *Studije iz hrvatske povijesti XIX stoljeća*, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu. Institut za hrvatsku povijest, 1973 ; Jaroslav Šidak, *Studije o „Crkvi bosanskoj“ i bogumilstvu*, Zagreb: Liber, 1975, *Slavic Review*, Vol. 37, No. 4 (Dec., 1978), pp. 706–708.
139. Nada Klaić, *Društvena previranja i bune u Hrvatskoj u XVI i XVII stoljeću*, Belgrade: Nolit, [1976], *The American Historical Review*, Vol. 84 (Febr., 1979), pp. 206–207.
140. V. A. Georgiev *et al.*, *Vostochnyi vopros vo vneshnei politike Rossii (konets XVII-nachalo XX v)*, Moskow: Nauka, 1978, *The Russian Review*, Vol. 40, No. 1 (Jan., 1981), pp. 60–61.
141. Jaroslav Šidak, *Studije iz hrvatske povijesti za revolucije 1848–49*, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu. Institut za hrvatsku povijest, 1979, *The American Historical Review*, Vol. 86 (Febr., 1981), pp. 171–172.
- 142–143. Duncan Wilson, *Tito's Yugoslavia*, London and New York: Cambridge University Press, 1979; John H. Moore, *Growth with Self-Management: Yugoslav Industrialization, 1952–1975*, Stanford, Calif., Hoover Institution Press, 1980, *The Journal of Modern History*, Vol. 54, No. 1 (Mar., 1982), pp. 191–194.
144. Milovan Djilas, *Tito: The Story from Inside*. Translated by Vasilije Kojić and Richard Hayes, New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1980, *Slavic Review*, Vol. 41, No. 2 (Summer, 1982), pp. 371–372.
145. Robert J. Donia, *Islam Under the Double Eagle: The Muslims of Bosnia and Hercegovina, 1878–1914*, Boulder, Colo.: East European Monographs; distrib. by Columbia University Press, New York, 1981, *The American Historical Review*, Vol. 87, No. 3, 1 June 1982, pp. 814–815.
146. *Documents sur la politique extérieure du Royaume de Serbie*. Edited by Vladimir Dedijer and Života Anić. Tome VII. Vol. 1: *Le 1/14 janvier – 30 avril/14 mai 1914* ; Vol. 2: *Le 1/14 mai – 22 juillet/4 août 1914*, Belgrade: Académie Serbe des sciences et des arts, 1980, *The Journal of Modern History*, Vol. 55, No. 1 (Mar., 1983), pp. 179–182.
147. John V. A. Fine, Jr., *The Early Medieval Balkans: A Critical Survey from the Sixth to the Late Twelfth Century*, Ann Arbor: University of Michigan Press, 1983, *Speculum*, Vol. 59, No. 4 (Oct., 1984), pp. 900–901.
148. Jaroslav Šidak, *Kroz pet stoljeća hrvatske povijesti*, Zagreb: Školska knjiga, 1981, *The American Historical Review*, Vol. 89 (Dec., 1984), pp. 1357–1358.
149. Žarko Dadić, *Povijest egzaktnih znanosti u Hrvata*. Vol. 1: *Egzaktne znanosti u Hrvata do kraja 18. stoljeća*; Vol. 2: *Egzaktne znanosti u Hrvata od kraja 18.*

- stoljeća do početka 20. stoljeća*, Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1982, Slavic Review, Vol. 44, No. 3 (Autumn, 1985), pp. 570–572.
150. Josip Adamček et al. (eds.), *Seljačke bune u Hrvatskoj u XVII stoljeću (Građa)*, Zagreb: Centar za povijesne znanosti Sveučilista u Zagrebu, 1985 (Izvori za hrvatsku povijest, No. 6), The American Historical Review, Vol. 91 (Dec., 1986), pp. 1236–1237.
- 151–152. Olga Zirojević, *Crkve i manastiri na području Pečke patrijaršije do 1683. godine*, Belgrade: Istorijski institut ; IRO „Narodna knjiga“, [1985]; Marija Janković, *Episkopije i mitropolije srpske crkve u srednjem veku*, Belgrade: Istorijski institut ; IRO „Narodna knjiga“, 1985, Speculum, Vol. 62, No. 3 (Jul., 1987), pp. 758–759.
153. Fikreta Jelić-Butić, *Četnici u Hrvatskoj, 1941–1945*, Zagreb: Globus, 1986, Slavic Review, Vol. 47, No. 1 (Spring, 1988), pp. 154–155.
154. Djoko Slijepčević, *Istorija Srpske pravoslavne crkve*. Vol. 3: *Za vreme Drugog svetskog rata i posle njega*, Munich: Iskra, 1986, Slavic Review, Vol. 48, No. 3 (Autumn, 1989), pp. 525–526.
155. Bela K. Kiraly, Dimitrije Djordjević (eds.), *East Central European Society and the Balkan Wars*, Boulder, Co./New York: Columbia University Press, 1987, Slavic Review, Vol. 49, No. 4 (Winter, 1990), p. 664.
- 156–157. Hans Knoll, *Jugoslawien in Strategie und Politik der Alliierten, 1940–1943*, Munich: R. Oldenbourg, 1986 ; Klaus-Detlev Grothusen, Othmar Nikola Habermehl and Wolfgang Höpken (eds.), *Jugoslawien am Ende der Ära Tito*. Vol. 1: *Außenpolitik* ; Vol. 2: *Innenpolitik*, Munich: R. Oldenbourg, 1983, The Journal of Modern History, Vol. 63, No. 1 (Mar., 1991), pp. 196–197.
158. Holm Sundhaussen, *Historische Statistik Serbiens 1834–1914. Mit europäischen Vergleichsdaten*. (Südosteuropäische Arbeiten, vol. 87), Munich: Oldenbourg Verlag, 1989, Austrian History Yearbook, Vol. 23 (Jan., 1992), pp. 265–266.
159. *Dokumenti o spoljnoj politici Kraljevine Srbije, 1903–1914*. Knjiga I. Sveska 1, 29. maj/11. jun 1903–14/27. februar 1904. Ed. by Andrija Radenić, Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, 1991, Canadian Slavonic Papers / Revue Canadienne des Slavistes, Vol. 34, No. 3 (Sept., 1992), pp. 338–339.
160. Jill A. Irvine, *The Croat Question: Partisan Politics in the Formation of the Yugoslav Socialist State*. Foreword by Ivo Banac, Boulder, Colo.: Westview, 1993, The American Historical Review, Vol. 99, No. 5, 1 December 1994, pp. 1724–1725.
161. Traian Stoianovich, *Balkan Worlds: The First and Last Europe* (Sources and Studies in World History), Armonk, N.Y.: M. E. Sharpe, 1994, The American Historical Review, Vol. 101, No. 3 (Jun., 1996), pp. 873–874.

162. L. Carl Brown (ed.), *Imperial Legacy: The Ottoman Imprint on the Balkans and the Middle East*, New York: Columbia University Press, 1996, *The American Historical Review*, Vol. 102, No. 2, 1 April 1997, pp. 489–490.

V. Публицистички списи / Publicist papers

163. Evropa vre..., *Slavia*, Vol. XV, 1939.
*** Mesečnik „Slavia“, na srpskohrvatskom i engleskom jeziku; vlasnik, izdavač i urednik Vojislav Vucinich, 1020, Golden Gate Ave., San Francisco, California.
164. Yugoslavia after the Albanian Crisis, *Slavia*, Vol. XIV, No. 5 (May 1939), pp. 1–8.
165. Slobodan Jovanović. His Seventieth Anniversary, *Slavia*, Vol. XV, No. 1 (January and February 1940), pp. 1–4.
166. Yugoslavia: Is There a Crack in the Iron Curtain?, *A Radio Discussion* by Harold Fisher, Anatole Mazour and Wayne Vucinich. – The University of Chicago. Round Table, Nr. 538, July 11, 1948, pp. 1–10. (Wayne S. Vucinich participant in discussion)
167. Behind the Tito-Stalin Feud, *Current History*, Vol. 15, No. 86 (October 1948), pp. 213–217.
168. Turkey: 1948, *Current History*, June 1949, pp. 22–45.
169. Yugoslavia: Ally for Defense, *Current History*, Vol. 20, No. 113 (January 1951), pp. 28–34.
170. Bulgaria: A Balkan Soviet, *Current History*, Vol. 20, No. 115 (March 1, 1951), pp. 129–135; No. 116 (April 1951), pp. 208–212.
171. Communism Gains in Albania, *Current History*, Vol. 21, No. 122 (October 1951), pp. 212–219; Vol. 21, No. 124 (December 1951), pp. 345–352.
172. Soviet Rumania: 1944–1951, *Current History*, Vol. 22, No. 126 (1952), pp. 85–91.
173. Growing Unity in Yugoslavia, Greece and Turkey, *Current History*, Vol. 24, No. 138 (February 1953), pp. 103–108.
174. United States Policy Toward Russia's Satellites, *Current History*, Vol. 32, No. 187 (March 1957), pp. 146–154.
175. Rumania's Foreign Policy Evaluated, *Current History*, April 1959, pp. 229–237.
176. The Albanian-Soviet Rift, *Current History*, May 1963, pp. 299–304.
177. Whither Rumania?, *Current History*, March 1965, pp. 161–167.
178. Južni Sloveni u Sjedinjenim Državama, *Pregled*, izdanje Ambasade SAD, Beograd, god. XIX, br. 4, 1976, 25–31.

Изузетно богата документарна и рукописна заоставштина Вејна С. Вучинића, отворена за истраживаче, чува се у Одсеку посебних збирки и универзитетских архивâ Библиотеке Универзитета Стенфорд (Stanford University Libraries. Department of Special Collections and University Archives).

Приредио Властимир Ђокић

IN MEMORIAM

**Андреј Шемјакин
(1960–2018)**

„Ушел из жизни наш колега, доктор исторических наук Андрей Леонидович Шемякин.“

Вест објављена на сајту Института за словенске студије Руске академије наука и уметности 8. марта 2018. године великом брзином проширила се међу историчарима у Србији. Као мало који страни истраживач, Шемјакин је био наш искрени пријатељ, чест и радо виђен гост. Волео је Србију, Београд, кумове у Крушевцу и говорио је да се овде осећа као код куће. Своја искрена осећања према српским колегама није скривао. Приликом сусрета причао ми је о Тули, старој мајци, Москви, проблемима са којима се научници овде и тамо сусрећу, темама које би требало истраживати, политици... Упознао сам га 1997. године у Архиву Српске академије наука и уметности. Последњи пут смо разговарали у новембру 2017. године на научном скупу посвећеном животу и делу Стојана Новаковића у САНУ. Током двадесет година познанства у Андреју сам стекао поузданог колегу и пријатеља захваљујући коме сам упознао друге руске колеге.

Андреј Шемјакин рођен је 1. маја 1960. у Тули. Студије историје завршио је 1986. на Московском државном универзитету. Постдипломске студије („аспирантура“) похађао је од 1986. до 1989. на Московском државном универзитету, где је 1990. одбранио тезу „Образовање Радикалне странке у Србији 1881–1883“. Од 1989. био је запослен у Институту за словенске студије РАН у којем је радио до свог прераног

одласка. Докторску дисертацију „Идеологија Николе Пашића. Формирање и еволуција (1868–1991)“ одбранио је 1998. године.

Никола Пашић, Народна радикална странка, модернизација, руско-српске везе у другој половини 19. и почетком 20. века, гроф Вронски то јест Рајевски, руски и српски добровољци, српска политичка емиграција, везе Троцког, Кулаковског, Никитина, Черњајева и других знаменитих Руса са Србијом и Србима теме су којима се Шемјакин бавио у чланцима публикованим у српским и руским часописима и зборницима. На српски језик преведене су његове монографије, претходно публиковане на руском језику: *Смрт грофа Вронског* (2002; 2006) и *Идеологија Николе Пашића: формирање и еволуција* (2008). Шемјакин је српску и руску науку задужио и радом на приређивању и публикавању историјских извора: Никола П. Пашић, *Писма, чланци и говори (1872–1891)*, у коауторству са Л. Перовић (1995); *Митрополит Михаило и Никола Пашић: емигрантска преписка: (1884–1888)* (2004), *Русские о Србији и сербах. Том 1: Письма, статьи, мемуары* (2006); *Русские о Србији и сербах. Том 2: Архивные свидетельства* (2014), *Балканские воспоминания*, мемоари Василија Штрандмана, првог секретара руског посланства у Београду 1908–1915 (2014); *Москва – Сербия, Белград – Россия. Сборник документов и материалов. Т. 3. Общественно-политические и культурные связи. 1878–1917* (2014); Лобачева Ю.В. *Югославянское движение в Америке в годы Первой мировой войны 1914–1918 гг.* (2014); *Человек на Балканах. Особенности „новой“ южнославянской государственности: Болгария, Сербия, Черногория, Королевство СХС в 1878–1921 гг.* (2016).

Шемјакин је био драгоцен сарадник Историјског института. Био је члан уређивачких одбора међународних научних скупова које је организовао Историјски институт. Први чланак у Историјском часопису „Внешнеполитические взгляды основателей сербской радикальной партии в начале 80-тих годов XIX века: (к вопросу о начале 'русофильства' Николы Пашича)“, објавио је у XXXVIII броју часописа 1992. године. У часопису је публиковао још: „Письмо Н. П. Пашича П. А. Кулаковском“, XL–XLI (1993–1994), „Русский человек на Балканах: сербская одиссея поручника Мамулова (1893–1915)“, LXIV (2015) и „Сербские сочинения П. А. Ровинского (первичное осмысление и перспективы исследования)“, XLVII (2018). Учествовао је на научним скуповима које је Институт организовао: „Европа и источно питање (1878–1923): политичке и цивилизацијске промене“ (1998), „Балкански ратови 1912/1913: нова виђења и тумачења“ (2012), „Први светски рат, Србија, Балкан и велике силе“ (2014) и „Русија/СССР и државност Србије/Југославије“ (2017). Његови радови са тих скупова штампани су у истоименим зборницима.

Смрћу Андреја Шемјакина руска и српска историографија изгубиле су много. Отишао је вредан посвећеник који је својим истраживањима, свакако, допринео бољем разумевању српско-руских веза крајем 19. и почетком 20. века. Отишла је личност која нас је необично срдечно међусобно повезивала и приближавала. Најзад, напустио нас је добар човек.

Радомир Ј. Поповић